

Valtuutettu Jaakko Leppäsen ynnä muiden valtuustoaloite arkkitehtuuripoliittisen ohjelman laatimiseksi

KV 13.06.2022 § 78

Valtuutettu Jaakko Leppänen jätti 13.6.2022 valtuuston puheenjohtajalle valtuustoaloitteen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman laatimiseksi.

Valtuustoaloitteen olivat allekirjoittaneet myös Maija Kuivalainen, Petteri Tahvanainen, Ella Partanen, Sari Huovinen, Eero Bogdanoff, Jari Korhonen, Marjatta Rätty, Tapani Nuutinen, Päivi Eteläpää, Helena Hulmi, Matti Ketonen, Pekka Rätty, Outi Mara ja Jussi Wihonen.

Päätös:

Lähetettiin kaupunginhallituksen valmisteltavaksi.

KRAKLIK 30.08.2022 § 121

Kaupunginhallitus päätti kokouksessaan 20.6.2022 § 251 lähettää asian kaupunkiympäristön valmisteltavaksi.

Jaakko Leppänen ja 15 muuta valtuutettua ovat allekirjoittaneet 13.6.2022 päivätyyn valtuustoaloitteen, jossa esitetään laadittavaksi arkkitehtuuripoliittinen ohjelma Joensuuhun. Ohjelman laatimista perustellaan ensisijaisesti kaupungin vetovoimaisuuden ja kaupunkikuvan vaalimisella ja parantamisella sekä kuntalaisten osallistamisen lisäämisellä. Nykyisten kaupunkikuvatoimikunnan ja Penta-ryhmän harkinta- ja toimivaltaa pidetään tarpeettoman laajana ja epäedustavana. Aloite kokonaisuudessaan on liitteenä.

Valtioneuvosto on hyväksynyt **Suomen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman 2022–2035** (Valtioneuvoston julkaisuja 2022:1, liitteenä). Julkaisun tiivistelmän mukaan ohjelman ytimessä ovat rakennetun ympäristön ekologinen, sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen kestävyys ja se tarjoaa kokonaisvaltaisen näkökulman rakennetun ympäristön tavoitteelliseen kehittämiseen. Ohjelmaan sisältyvän määritelmän mukaan arkkitehtuuripoliittisella tarkoitetaan rakennetun ympäristön kokonaisvaltaista laatua edistäviä strategisia toimintalinjoja.

Ohjelmasta on nähtävissä pyrkimys käsitellä aihetta erittäin laajasti, lähes kaikenkattavasti. Useat niistä teemoista, joita valtakunnallinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma käsittelee, eivät ole sellaisinaan sovitettavissa kunnan toimintaan (mm. talous ja kansainvälisyys sekä koulutus ja tutkimus) ja monet teemat ovat päällekkäisiä kuntien muun toiminnan ja linjausten kanssa (mm. ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus sekä yhdenvertaisuus ja osallisuus). Linjaukset ovat rinnakkaisia tai päällekkäisiä usean kuntien toimintaa ohjaavan lain, kuten maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999, MRL), luonnonsuojelulain (1096/1996, LSL), ilmastolain (423/2022) ja kuntalain (410/2105, KuntaL) kanssa. Valtakunnallisella ohjelmalla pyritään ylätason ohjausvaikutukseen Suomen rakennuskulttuuriin ja sen myötä positiivisiin seurausvaikutuksiin muussakin yhteiskuntakehityksessä. Kyse on pehmeästä ns. soft law -ohjauksesta, ei varsinaisesta sääntelystä.

Kaupungit ovat laatineet arkkitehtuuripoliittisia ohjelmia 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä alkaen. Laatiminen perustuu vapaaehtoisuuteen, joten ohjelmien määrä ei ole suuri, vuoden 2021 tiedon perusteella 13 kappaletta. Nykyiset ohjelmat perustuvat pääosin edelliseen valtakunnalliseen arkkitehtuuripoliittiseen ohjelmaan vuodelta 1998. Kuopiossa on laadittu arkkitehtuuripoliittinen ohjelma jo kahdesti ja Lahdessa on toinen laatimiskierros käynnissä.

Helsingin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma (2009) koostuu kolmesta yhtä laajasta osasta – kirjailija Kjell Westön subjektiivisesta Helsingin sielun kuvauksesta, neutraalimmin rakennetusta kaupunkirakentamisen historiikista ja varsinaisesta ohjelmaosasta. Ohjelman seitsemän teemaa kytkeytyvät puhtaasti arkkitehtuuriin ja kaupungin toimintatapoihin hyvän arkkitehtuurin edistämiseksi. Keinoja ovat mm. tiedon ja koulutuksen lisääminen, palkitseminen ja kilpailujen lisääminen. Ohjelma ei pyri sellaiseen kokonaisvaltaisuuteen kuin uusin valtakunnallinen ohjelma. Helsinki lienee uudistamassa ohjelmaansa. Ohjelma verkossa: https://www.hel.fi/static/rakvv/syr_apoli_preflight15.pdf

Lahden voimassa oleva arkkitehtuuripoliittinen ohjelma (2010) painottuu arkkitehtuuriin, kuten Helsinginkin ohjelma, mutta asettaa ohessa tavoitteita kaavoitukselle, rakennusjärjestykselle, yleisten alueiden suunnittelulle, rakentamiselle ja ylläpidolle ja rakentamisen lupien arvioinnille. Historian ja identiteetin kuvauksen jälkeinen ohjelmallinen osa on otsikoitu rakennetun ympäristön eriteemaisiksi laatutavoitteiksi. Valmisteltavana olevan Lahden arkkitehtuuripoliittisen ohjelman luonnos (2021) kertoo olevansa hyvän rakentamisen opas julkisen ja yksityisen sektorin rakennusalan ammattilaisille ja asukkaille. Luonnoksen johtavat teemat ovat Lahden imago, maisema ja kaupunkivihreä, rakennettu ympäristö ja kaupunkitilat. Hyvän ympäristön saavuttamisen keinoiksi nostetaan otsikkotasolla kilpailut ja hyvä suunnittelu, tieto, riittävä aika suunnittelulle sekä osallistuminen ja viestintä. Ohjelmat verkossa: <https://www.lahti.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaupunkiympariston-suunnittelu/lahden-arkkitehtuuripoliittinen-ohjelma/>

Kuopion arkkitehtuuripoliittinen ohjelma vuodelta 2017 asettaa tavoitteita kaupunkiympäristölle, antaa toimenpidesuosituksia tavoitteiden saavuttamiseksi, tukee hyvää rakentamista kaupunkiympäristöön ja rakentamiseen liittyvässä päätöksenteossa ja suunnittelussa ja on oppaana rakennetun ympäristön kanssa toimiville. Ohjelmalla tavoitellaan Kuopion ominaispiirteiden tunnistamista, ymmärtämistä ja vahvistamista, tavoitellaan kestäväää ja laadukasta kaupunkiympäristöä ja viestinnän ja vuorovaikutuksen kehittämistä. Ohjelman konkreettista antia ovat kävelykeskustan toteuttamiselle ja viheralueille sekä muille erityyppisille alueille asetetut laatutavoitteet, joiden toimintaa ohjaava vaikutus voi olla vahva, koska ohjelma on hyväksytty valtuustotasolla. Ohjelma verkossa: https://www.kuopio.fi/documents/7369547/7450879/Apoli_250x210_FINAL_web.pdf/00136840-82ff-493f-a8e4-c559a522bc0d

Kaupunkien **ohjelmien sitovuus** määrittyy sen mukaan, kuinka niistä päätetään. Helsingin vuoden 2009 ohjelma on merkitty kaupunginhallituksessa tiedoksi, joten ohjausvaikutus on lähtökohtaisesti hyvin heikko. Kaupunginvaltuuston hyväksymät ohjelmat rinnastuvat ohjausvaikutukseltaan kaupunkistrategiaan ja talousarvion tavoitteisiin. Luontevaa olisi nojata arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa KuntaL 37 §:ään kirjattuihin kuntastrategiaan koskeviin säännöksiin, jolloin ohjelma voidaan kytkeä talousarvioon ja olemassa oleviin käytäntöihin, kuten raportointiin. Useissa ohjelmissa puhutaan ohjelmien toteutumisen seurannasta, mutta ohjelmiin kirjoitetun perusteella seuranta ei vaikuta systemaattisesti järjestetyltä.

Joensuun kaupunkistrategia on muutaman viime valtuustokauden aikana laadittu yhtenä, kaupungin kaikki toimialat kattavana. Strategiaa **konkretisoidaan lukuisilla ohjelmilla**. Kuluvalla vaalikaudella on hyväksytty ilmasto-ohjelma (KH 10.1.2022), osallisuusohjelma (KV 31.1.2022), maaseutuohjelma (KV 31.1.2022), henkilöstöohjelma (HETYJ 12.4.2022), Urheilukaupunki Joensuu -ohjelma (KH 6.6.2022) ja digiohjelma (KH 20.6.2022). Lisäksi yhtiöitä koskevat linjaukset on hyväksytty niiden tavoite- ja tulossopimuksissa (OMOHJ 22.2., 21.3. ja 28.3.2022). Valmistelussa ovat omistajapoliittinen ohjelma (aiempi KV 2017), maapoliittinen ohjelma (aiempi KV 2018), asuntopoliittinen ohjelma (uusi) ja Opiskelijakaupunki Joensuu -ohjelma (uusi). Muita lakiin perustuvia ohjelmia ovat kotouttamisohjelma (KV 31.1.2022), tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma (KV 30.9.2019), lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2021–2025 (KV 9.11.2020) ja kaavoituskatsaus (KH 17.1.2022). Strategian toimeenpanoa tukevat lisäksi metsänhoidon linjaus (KH 3.12.2018), liikuntapaikkasuunnitelma (KV 24.2.2019), kulttuuripaikkasuunnitelma (KV 31.8.2020), hankintaohje (KH 7.9.2020),

kulttuuri-ohjelma (KH 13.11.2021) ja maankäytön toteutusohjelma ja väestöennuste MATO (KH 25.1.2021).

Ohjelmat kattavat kaupungin toiminnat varsin laajasti. On totta, että erillistä kaupungin ulkoiseen ilmeeseen, kaupunkikuvaan ja rakentamistapaan kohdistuvaa ohjelmaa ei ole. Sen sijaan mm. kestävä kehitys, ilmastonmuutoksen torjumiseen ja siihen sopeutumiseen, maapolitiikkaan, maankäytön toteuttamiseen, kaupunkiympäristöön ja elinvoimaan liittyvät ohjelmat on jo laadittu tai ovat laadittavana, ja nykyisen käytännön mukaan ne uudistetaan valtuustokausittain. Nämä teemat ovat monelta osin päällekkäisiä sen kanssa, mitä valtakunnallisessa esityksessä arkkitehtuuripoliittisen ohjelman sisällöstä on kuvattu. Ei ole tarkoituksenmukaista laatia samoja toimintoja koskevia eri ohjelmia, koska siten aiheutetaan vain hämminkiä ja sekaannuksia eikä tavoiteta johdonmukaista ohjaavuutta. Jos Joensuulle päätetään laatia arkkitehtuuripoliittinen ohjelma, on sen asema osana kaupungin strategiaa täsmennettävä ja rajattava tarkkaan. Luontevin ajankohta laatimiselle on silloin, kun strategiaa ja siihen liittyviä ohjelmien kokonaisuutta lähdetään uudistamaan.

Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman **suhde maankäytön suunnitteluun** on myös syytä hahmottaa. Kaavoitus, siihen liittyvät lupamenettelyt ja rakentamisen lupamenettelyt ovat kunnan lakisääteistä toimintaa, joissa keskeinen ohjausväline on maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) sekä sen nojalla annetut asetukset ja muut määräykset. Määräyksistä esimerkkeinä voi mainita asema- ja yleiskaavat sekä rakennusjärjestyksen. Maankäytön suunnittelussa on perustana lisäksi lakisääteinen kaavahierarkia – yleispiirteisempi oikeusvaikutteinen kaava on oikeudellisesti ohjeena laadittaessa tai muutettaessa yksityiskohtaisempaa kaava. Maakuntakaava ohjaa siten yleiskaavaa tai asemakaavaa ja yleiskaava asemakaavaa. Lisäksi on ymmärrettävä, että kaupunginvaltuuston hyväksymä yleiskaava tai osayleiskaava on samalla kaupungin virkaorganisaatiolle toimeksianto laatia yleiskaavan toteuttavia asemakaavoja tai asemakaavan muutoksia. Se on siten sinällään asemakaavoitusohjelma, joskin yleensä ilman täsmällistä ajoitusta. Joensuulaisen toimintatavan mukaan ajoitus täsmennetään MATO-ohjelmassa ja kaavoituskatsauksessa.

Kaavat sisältävät pääosin toiminnallista ja määrällistä ohjausta, mutta erityisesti yksityiskohtaiset kaavat sisältävät myös kaupunkikuvaan liittyvää ohjausta. Viime mainituista keskeisimpiä ovat mm. eri käyttöön varattavien alueiden tarkkojen rajojen osoittaminen, rakennusten täsmällisen sijainnin ohjaaminen rakennusalueella, rakennuksen korkeuden ohjaaminen kerrosluvulla ja julkisivumateriaaleihin liittyvä ohjaaminen. Edellä kuvatut ohjausvaikutukset ovat lakiin perustuvia eivätkä esimerkiksi kunnan tekemät arkkitehtuuripoliittiset linjaukset voi ohittaa niitä oikeusvaikutuksiltaan.

On huomattava, että linjauksilla, ohjeilla ja määräyksillä on erittäin vaikeaa ohjata kaupunkikuvallista ja esteettistä laatua. Ääripäistä voisi sanoa, että kireälle asetettu sitova ohjaus tekee luovan kaupunki- ja rakennussuunnittelun mahdottomaksi poistamalla liikkumavaran suunnittelusta ja saattaa johtaa esimerkiksi porsaanreikien etsimiseen. Liian väljä ohjaus taas ei yleensä johda muutoksiin käytännössä, mahdollistaa liikaa variaatioita eikä anna tukea yksittäisten hankkeiden arvioimiseen. Ylipäätään on vaikeaa muuttaa sanallisesti asetettuja tavoitteita suunnitelmaksi ja varsinkin valmiiksi rakennetuksi ympäristöksi. Itse asiassa kaavat ovat tähän tarkoitukseen luotuja välineitä, joissa toteuttamista ohjataan sekä kartalla että karttamerkinnöillä selityksineen ja sanallisilla määräyksillä.

Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman sisältö on syytä sovittaa edellä mainittuihin reunaehtoihin; strategiaan, muihin ohjelmiin ja kunnan lakisääteisten tehtävien sisältöön ja säännösperustaan. Arkkitehtuuripoliittiselle ohjelmalle sopiva sisältö olisi Joensuun kaupunkikuvan, rakennusten ja kaupunkirakentamisen historian ominaispiirteiden tunnetuksi tekeminen ja tavoitteiden asettaminen alueiden rakennusten kaupunkikuvalliselle laadulle. Ohjelma olisi selkeintä kohdentaa ensimmäisessä vaiheessa enintään kantakaupungin yhtenäiselle asemakaava-alueelle, millä voitaisiin rajata työhön tarvittavaa työmäärää ja kohdentaa työ

yhtenäiselle alueelle. Myöhemmässä vaiheessa ohjelman laajentaminen identiteetiltään erilaisille maaseutualueille ratkaistaisiin ensimmäisen vaiheen kokemusten perusteella.

Ensimmäisen arkkitehtuuripoliittisen **ohjelman laatiminen olisi hyvä ajoittaa osaksi kaupungin seuraavan strategian ja sen toimeenpano-ohjelmien laatimisprosessia**. Valmistelevat työt (historiaa, ominaispiirteitä ja identiteettiä kuvaavat osat) voitaisiin tehdä nykyisen valtuustokauden lopulla. Tulevaisuuteen linjaavat tavoitteet ja toimenpiteet ideoitaisiin ja ratkaistaisiin osana strategia- ja ohjelmajärjestelmän prosessia.

Kaupunkikuvatoimikunnan asema, kokoonpano ja mahdolliset täydentävät menettelyt ratkaistaisiin osana kokonaisuutta. Penta-ryhmän asemasta on syytä päättää arkkitehtuuripoliittisesta ohjelmasta irrallaan, koska se kytkeytyy pikemmin kulttuurin kuin kaupunkirakenteen toimialaan. Julkisen taiteen ohjelman laatimisesta on keskusteltu. Tältä osin aloitteen kuuluu olla kulttuuripalveluilla.

Valmistelija: kaavoituspäällikkö Juha-Pekka Vartiainen

Kaupunkiympäristöjohtajan päätösehdotus:

Kaupunkirakennelautakunta päättää

esittää kaupunginhallitukselle, että se antaisi edelle kirjoitetun vastauksen valtuutettu Jaakko Leppäsen ynnä muiden valtuustoaloitteeseen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman laatimiseksi.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.

Kaavoituspäällikkö Juha-Pekka Vartiainen oli kokouksessa asiantuntijana asian käsittelyn aikana.

KH 05.09.2022 § 312

Kaupunginjohtajan päätösehdotus:

Kaupunginhallitus ehdottaa, että kaupunginvaltuusto päättää

merkitä edellä olevan vastauksena valtuutettu Jaakko Leppäsen ynnä muiden valtuustoaloitteeseen ja todeta aloitteen loppuun käsitellyksi.

Päätös:

Ehdotus hyväksyttiin.

Keskustelun aikana Sampsa Jääskeläinen ehdotti asian palauttamista uudelleen valmisteltavaksi. Saatteena, että selvitetään millä toimenpiteillä ja millä aikataululla osallisuutta lisätään kaupunkikuvatoimikunnan ja Penta-ryhmän osalta. Puheenjohtaja totesi ehdotuksen rauenneen kannattamattomana

KV 03.10.2022 § 114
3826/00.02.00.03/2022

Ehdotus:

Kaupunginhallitus ehdottaa, että kaupunginvaltuusto päättää

merkitä edellä olevan vastauksena valtuutettu Jaakko Leppäsen ynnä muiden valtuustoaloitteeseen ja todeta aloitteen loppuun käsitellyksi.

Keskustelu:

Asiassa käytiin keskustelu, jossa yksi valtuutettu käytti puheenvuoron.

Keskustelussa ei tehty päätösehdotuksesta poikkeavia esityksiä.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.

Kaupunki asukkaidensa näköiseksi - valtuustoaloite arkkitehtuuripoliittisen (APOLI) ohjelman laatimiseksi

Joensuun kaupunki on asettanut strategiseksi tavoitteekseen edistää vetovoimaisuuttaan olemalla idän houkuttelevin, elinvoimaltaan kasvava ja hallintokulttuuriltaan kuntalaisiaan kuuleva ja osallistava kaupunki. Kuitenkaan kaupunki ei ohjelmatasolla ole tehnyt liioin näkyväksi tai todeksi tavoitteitaan kuntalaisille kaikista konkreettisimmalla toimialueella, eli kaupunkirakenteen puolella. Kaupungilla on tällä hetkellä parhaimmillaankin jäsentymätön näkemys siitä, miten vaalia ja edistää hyvää kaupunkirakentamista ja ympäristöä, kuinka lisätä kuntalaisten vastuullisuutta ja tietoisuutta omasta ympäristöstään tai miten julkisen rakentamisen laatua tulisi parantaa.

Kaupunkikuva on jatkuvasti läsnä asukkaiden jokapäiväisessä elämässä. Tilojen mitoituksen ja teknisten ratkaisujen lisäksi arkkitehtuuri on myös estetiikkaa. Se on tilojen ja muotojen käyttötaidetta, joka luo aikakautensa kulttuurista kuvaa. Tämä tosiasia tekee siitä myös politiikkaa, sillä poliittiset päätökset vaikuttavat väistämättä jo rakennettuun ja rakentuvaan ympäristöön. On poliittinen valinta päättää esimerkiksi edistää kaupunkikuvassa esteettisiä arvoja: harmonisia mittasuhteita, sopusuhtaisia muotoja, mielikuvitusta ruokkivia koristeita tai aikaa kestäviä materiaaleja ja värejä. On myös poliittinen valinta osoittaa näitä seikkoja kohtaan täydellistä välinpitämättömyyttä.

Me allekirjoittaneet katsomme, että Joensuun rakennustaiteellisia vaatimuksia valvovan kaupunkikuvatoimikunnan ja julkisesta taiteesta vastaavan Penta-taidehankintaryhmän harkinta- ja toimivalta on kaupungin imagon, vetovoiman, elinvoiman ja yleisen viihtyisyyden kannalta tarpeettoman laaja ja epäedustava. Kaupungin tulisi järjestää muun muassa enemmän avoimia arkkitehtuurikilpailuja, joiden avulla voidaan löytää uusia sekä oivaltavia ratkaisuja haasteellisiin suunnittelukohteisiin. Julkisissa taidehankinnoissa tulisi huomioida aidosti myös kuntalaisten toiveet, mikä antaisi hankinnoille aiempaa laajemman veronmaksajien hyväksynnän.

Kaupungin tulisi aktiivisesti osallistaa kuntalaisia rakennushankkeiden ja taidehankintojen eri vaiheissa. Osallistava arkkitehtuuripolitiikka mahdollistaisi sen, että myös asukkaat kantaisivat osaltaan vastuuta ympäristöstään ja vahvistaisivat toiminnallaan alueiden ominaispiirteitä ja identiteettiä. Joensuun, sen eri alueiden ja pitäjien olisi vastaisuudessa mahdollista kehittyä entistä enemmän asukkaidensa näköisiksi. Hyvä arkkitehtuuri ja kestävä kaupunkirakenne parhaimmillaan edistävät ja parantavat kansalaisten hyvinvointia ja terveyttä. Ne myös tukevat kaupungin vetovoimaisuutta, matkailua sekä kilpailukykyä. Esimerkkiä ohjelmillaan ovat näyttäneet Suomen vetovoimaisimmat kaupungit Tampere ja Kuopio.

Edellä mainittua taustaa ja perusteluja vasten me allekirjoittaneet esitämme, että Joensuun kaupunki ryhtyy valmistelemaan sille omaa arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa.

Joensuussa 13.6.2022

Liukka Lappinen
Maija Kuivakainen
Pete Tishian
Ella P
Ella Partanen
Sara Hänninen
Eero Rogdanoff

Jari Lu
Marjatta Räsänen
Sigrun Murtanen
Jari Hänninen
Jukka Hänninen
Matti Rantanen

Pella Peltola

Valtuustoaloitteen ovat
allekirjoittaneet
sähköisesti:
Jussi Wihonen, Outi Mara

Kohti kestävää arkkitehtuuria

Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2022–2035

VALTIONEUVOSTON JULKAISUJA 2022:1

vn.fi

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Valtioneuvoston julkaisu 2022:1

Kohti kestävää arkkitehtuuria

Suomen arkkitehtuuripoliittinen
ohjelma 2022–2035

Valtioneuvosto Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Valtioneuvosto

Opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-383-508-5

ISSN pdf: 2490-0966

Kansikuva: Helsinki. Ilmakuva Iwan Baan.

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Kohti kestävää arkkitehtuuria Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2022–2035

Valtioneuvoston julkaisu 2022:1

Julkaisija	Valtioneuvosto		
Yhteisötekijä	Opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö		
Kieli	suomi	Sivumäärä	65

Tiivistelmä

Kohti kestävää arkkitehtuuria on Suomen uusi valtakunnallinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. Edellinen, ensimmäinen valtakunnallinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma julkaistiin vuonna 1998. Uuden ohjelman valmistelu on perustunut opetus- ja kulttuuriministeriön ja ympäristöministeriön asettaman työryhmän työhön.

Rakennetun ympäristön ekologinen, sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen kestävyys on uuden arkkitehtuuripoliittisen ohjelman ytimessä. Ohjelma tarjoaa kokonaisvaltaisen näkökulman rakennetun ympäristön tavoitteelliseen kehittämiseen.

Ohjelmalla halutaan vahvistaa rakennettuun ympäristöön vaikuttavien toimijoiden keskinäistä yhteistyötä. Ohjelmalla on sisällöllisiä yhtymäkohtia ajankohtaisiin kansainvälisiin hankkeisiin ja aloitteisiin, kuten Davosin julistukseen, johon Suomi liittyi vuonna 2021, sekä YK:n kestäväan kehityksen tavoitteisiin.

Ohjelma painottaa kasvatuksen ja koulutuksen sekä tiedon ja viestinnän merkitystä, jotta elinympäristöä koskevat kestävyystavoitteet voidaan saavuttaa.

Asiasanat arkkitehtuuri, rakennettu ympäristö, rakennuskulttuuri, suunnittelu

ISBN PDF 978-952-383-508-5 **ISSN PDF** 2490-0966

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-508-5>

Mot en hållbar arkitektur

Finlands nationella arkitekturpolitiska program 2022–2035

Statsrådets publikationer 2022:1

Utgivare	Statsrådet		
Utarbetad av	Undervisnings- och kulturministeriet, miljöministeriet, arbets- och näringsministeriet		
Språk	finska	Sidantal	65

Referat

Mot en hållbar arkitektur är Finlands nya nationella arkitekturpolitiska program. Det föregående och första nationella arkitekturpolitiska programmet kom ut 1998. Arbetet i den arbetsgrupp som tillsattes av undervisnings- och kulturministeriet och miljöministeriet lade grund för beredningen av det nya programmet.

Den byggda miljöns ekologiska, sociala, ekonomiska och kulturella hållbarhet utgör kärnan i det nya arkitekturpolitiska programmet. Programmet erbjuder ett övergripande perspektiv för målinriktad utveckling av den byggda miljön.

Genom programmet vill man stärka samarbetet mellan de aktörer som påverkar den byggda miljön. Programmet har innehållsmässiga beröringspunkter med aktuella internationella projekt och initiativ, såsom Davosdeklarationen, som Finland anslöt sig till 2021, och FN:s globala mål för hållbar utveckling.

Programmet betonar betydelsen av fostran och utbildning samt information och kommunikation för att nå de hållbarhetsmål som gäller livsmiljön.

Nyckelord arkitektur, byggd miljö, byggnadskultur, planering

ISBN PDF 978-952-383-508-5 **ISSN PDF** 2490-0966

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-508-5>

Towards Sustainable Architecture **Finland's national architectural policy programme 2022–2035**

Publications of the Finnish Government 2022:1

Publisher	Finnish Government		
Group author	Ministry of Education and Culture, Ministry of the Environment, Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland		
Language	Finnish	Pages	65

Abstract

Towards Sustainable Architecture is Finland's new national architectural policy programme. Our previous architectural policy programme, which was also our first, was published in 1998. The new programme was drawn up based on the work of a working group appointed by the Ministry of Education and Culture and the Ministry of the Environment.

The ecological, social, economic and cultural sustainability of the built environment is at the heart of the new architectural policy programme. The programme offers a comprehensive perspective on the goal-oriented development of Finland's built environment.

The aim of the programme is to strengthen cooperation between stakeholders that influence our built environment. The programme's content is linked to a variety of topical international projects and initiatives, such as the Davos Declaration, which Finland joined in 2021, and the UN Sustainable Development Goals.

The programme emphasises the importance of education, training, information and communication in achieving the sustainability objectives set for our living environment.

Keywords architecture, built environment, architectural culture, planning

ISBN PDF 978-952-383-508-5 **ISSN PDF** 2490-0966

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-508-5>

Sisältö

Johdanto	8
Rakentamisen jalanjälki ja arkkitehtuurin kädenjälki	8
Eurooppalaiset aloitteet vauhdittavat 2020-luvun arkkitehtuuripoliittikkaa	10
Edellisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman jälkeen tapahtunut kehitys	11
Uusi ohjelma rakentuu yhteistyölle	13
Ohjelman rakenne ja tavoitteet	13
Visio 2035	17
Luku I	
Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus	18
Rakennettu ympäristö vaikuttaa ilmastokriisin ratkaisemiseen ja biodiversiteetin säilymiseen	19
Luku II	
Yhdenvertaisuus ja osallisuus	25
Hyvin suunniteltu ympäristö lisää ihmisten yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia	26
Luku III	
Talous ja kansainvälisyys	33
Arkkitehtuuri ja rakentaminen tukevat kestäväää taloutta	34
Luku IV	
Merkitys ja identiteetti	41
Arkkitehtuuri kuuluu kaikille	42
Luku V	
Koulutus ja tutkimus	47
Panostaminen koulutukseen ja tutkimukseen turvaa rakennetun ympäristön tulevaisuuden	48
Yhteenveto	55
Ohjelman valmisteluprosessi	56
Apolin toimeenpano ja seuranta	58
Ohjelmaehdotuksen laatinut työryhmä	59
Sanasto	62

Merikeskus Vellamo.

Arkkitehtitoimisto Lahdelma & Mahlamäki, 2008.

Kuva Kotkan kaupunki.

Johdanto

Rakentamisen jalanjälki ja arkkitehtuurin kädenjälki

Suomen ensimmäisen ja samalla edellisen valtakunnallisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman valmistumisesta on kulunut yli 20 vuotta. Sen jälkeen on koettu muun muassa maailmanlaajuinen finanssikriisi ja Euroopan pakolaiskriisi sekä havahduttu kansainvälisen tiedeyhteisön viesteihin ilmaston lämpenemisen ja luontokadon seurauksista. Viimeisimpänä on koettu vuonna 2019 alkanut koronapandemia, joka on vaikuttanut paitsi terveyteen ja sen myötä turvallisuuden tunteeseen myös tapoihin asua, tehdä työtä ja viettää vapaa-aikaa.

Jotta rakennettua ympäristöä voidaan kehittää siten, että se tukee aikamme haasteiden ratkaisua ja on osaltaan rakentamassa parempaa huomista, tarvitaan uusia määrittelyjä ja tavoitteita arkkitehtuurin roolille yhteiskunnassa sekä toimenpiteitä, joilla niihin päästään.

Arkkitehtuuripolitiikka

Arkkitehtuuripolitiikka voidaan määritellä rakennettua ympäristöä, erityisesti sen suunnittelua koskeviksi strategisiksi toimintalinjauksiksi.

Laadukas elinympäristö ei täytä vain toiminnallisia, teknisiä, ekologisia ja taloudellisia vaatimuksia, vaan tyydyttää myös esteettisiä, sosiaalisia, psykologisia ja kulttuurisia tarpeita.

Hyvään arkkitehtuuripolitiikkaan voidaan katsoa kuuluvan keskustelua elinympäristön laadusta ja niistä prosesseista, jotka edistävät laadukkaan rakennuskulttuurin saavuttamista.

Otsikon ilmaisulla ”Rakentamisen jalanjälki ja arkkitehtuurin kädenjälki” kuvataan rakennetun ympäristön lähivuosisikymmenten keskeistä haastetta – ja samalla mahdollisuutta.

”Arkkitehtuurin kädenjälki” kuvaa arvoa, joka hyvällä rakennetulla ympäristöllä on siinä eläville ihmisille ja muille eliölajeille.

”Rakentamisen jalanjäljellä” puolestaan viitataan rakennetun ympäristön haitallisiin ympäristövaikutuksiin. Ne liittyvät luonnonvarojen kulutukseen ja maankäytön muutoksiin, jotka kiihdyttävät erityisesti ilmastonmuutosta ja luonnon monimuotoisuuden katoa. Kestävyteen siirtyminen koskee kaikkia yhteiskunnan osa-alueita, mutta rakennetun ympäristön kohdalla siirtymän onnistuminen on erityisen kriittinen.

Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 2016 voimaan tullessa *Agenda 2030* -ohjelmassa määritellään yhteensä 17 kestävä kehityksen tavoitetta (*Sustainable Development Goals* eli SDGs)¹, joista useimpiin rakennetulla ympäristöllä voidaan nähdä olevan yhteys. Näistä ilmeisimpiä ovat kestävä kaupunki ja yhteisöt, teollisuus, innovaatiot ja infrastruktuuri sekä puhdas vesi ja sanitaatio. Kuitenkin myös hyvinvoinnin ja terveyden sekä hyvän koulutuksen tavoitteet liittyvät elimellisesti siihen, miten rakennuksia ja yhdyskuntia suunnitellaan ja rakennetaan.

Ilman arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön myötävaikutusta emme pysty ratkaisemaan aikamme suurimpia ongelmia, oli kyse sitten talouden elinvoimasta, yhteiskuntien oikeudenmukaisesta kehityksestä tai planeetan säilymisestä elinkelpoisena.

Arkkitehtuurin klassiset päämäärät yli 2000 vuoden takaa ovat **kauneus, kestävyys ja käyttökelpoisuus**. Vaikka roomalaisen Vitruviuksen antamat määreet pätevät yhä, niiden sisällöt tarvitsevat uutta tulkintaa ja kirkastusta nykymurroksen valossa.

Kauneuteen sisältyy estetiikan lisäksi psykologista kokemuksellisuutta, hyvinvointivaikutuksia sekä toivon ja arvostuksen rakentumista.

Kestävyys sisältää ympäristön ja talouden kestävyden sekä sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet.

Käyttökelpoisuus on pysyvän funktion toteuttamisen sijaan joustavuutta, erilaisten elämäntapojen huomioon ottamista ja sopeutumista ilmastonmuutokseen.

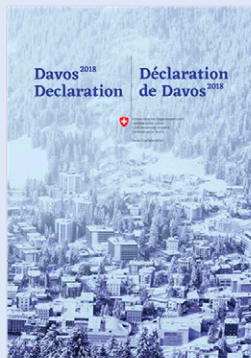
1 United Nations, Sustainable Development Goals. <https://sdgs.un.org/goals>

Eurooppalaiset aloitteet vauhdittavat 2020-luvun arkkitehtuuripoliittikkaa

Suomi on liittynyt vuonna 2021 Davosin julistukseen², jonka käyttämä käsite *Baukultur* eli rakennuskulttuuri tarkastelee arkkitehtuurin vaikutusta ei vain rakennettuun ympäristöön liittyvänä teemana, vaan huomattavasti laajempaa keinona kehittää yhteiskuntaa. Julistuksen allekirjoittaneet valtiot sitoutuvat yhdessä nostamaan hyvän rakennuskulttuurin poliittisen ja strategisen ohjauksensa tavoitteeksi niin rakennusperinnön säilyttämisen kuin uudisrakentamisenkin osalta.

Myös Euroopan unioni nostaa esiin arkkitehtuuripoliittikan kehityksen ajurina: Euroopan unionin neuvoston kulttuurialan työohjelmaan vuosille 2019–2022 sisältynyt arkkitehtuurin alaan liittyvä avoimen koordinoitimenetelmän (OMC) työryhmä³ luovutti loppuraporttinsa *Towards a Shared Culture of Architecture. Investing In a High Quality Living Environment for Everyone* syksyllä 2021.⁴ Suomen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman linjaukset ovat keskeisiltä osin samansuuntaisia OMC-työryhmän raportin kanssa.

Ajankohtaiset kansainväliset arkkitehtuuripoliittiset aloitteet

2 Davos Declaration. Towards a high-quality Baukultur for Europe, 2018. <https://davosdeclaration2018.ch/>

3 European Commission, Open Method of Coordination (OMC) group of Member States' experts. High-quality architecture and built environment for everyone. <https://ec.europa.eu/culture/news/new-report-provides-recommendations-to-ensure-high-quality-architecture-and-built-environment>

4 Towards a Shared Culture of Architecture. Investing In a High Quality Living Environment for Everyone, 2021. <https://op.europa.eu/s/u8pQ>

Euroopan komission vuonna 2021 käynnistämän **Uusi eurooppalainen Bauhaus**-aloitteen tavoitteena on osoittaa, kuinka kestävä kehitys, sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja estetiikka näkyvät konkreettisina ja myönteisinä kokemuksina rakennetussa ympäristössämme. Hankkeen avulla pyritään nopeuttamaan talouden eri alojen, kuten rakennusteollisuuden, muutosta, jotta kaikille voidaan tarjota kiertotalouden mukainen, vähemmän hiili-intensiivinen, tasa-arvoinen ja kaunis rakennettu ympäristö. Hanke tuo Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaan kulttuurisen ja luovan ulottuvuuden.⁵ Suomi on ollut aktiivinen toimija komission aloitteen toteuttamisessa ja koordinoitunut pohjoismaista yhteistyötä aloitteen konkretisoimiseksi osana Suomen puheenjohtajakautta pohjoismaisessa ministerineuvostossa vuonna 2021.⁶

Edellisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman jälkeen tapahtunut kehitys

Suomi on ollut kansainvälisessä katsannossa arkkitehtuuripoliittikan suunnannäyttäjä. Edellinen, valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksytty valtakunnallinen ohjelma, julkaistiin viidellä eri kielellä. Sen avulla pyrittiin **parantamaan etenkin rakentamisen laatua, antamaan sisältöä kestäväen kehityksen periaatteisiin kaavoituksessa ja rakentamisessa sekä lisäämään avoimuutta ja vuorovaikutusta.** Vuoden 1998 ohjelman tavoitteet ovat uuden ohjelman kanssa saman suuntaisia.

Ensimmäisen valtakunnallisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman 24 toimenpiteen toteutusta seurasi vuosina kolmivuotinen työryhmä, joka totesi loppuraportissaan 2002 ohjelman toteutuneen yleisesti ottaen melko hyvin.⁷ Kokonaan toteutuneita tavoitteita olivat muun muassa rakennusperintöstrategia ja suunnittelijarekisterin perustaminen. Hyvin edenneisiin tavoitteisiin kuuluivat esimerkiksi arkkitehtonisen laadun huomioiminen säädösten ja määräysten valmistelussa sekä kansalaisten päätöksentekoon osallistumisen kehittäminen. Kaikkia tavoitteita ei saavutettu, ja raportissa tunnustettiin myös laajojen yhteiskunnallisten muutosten hitaus.

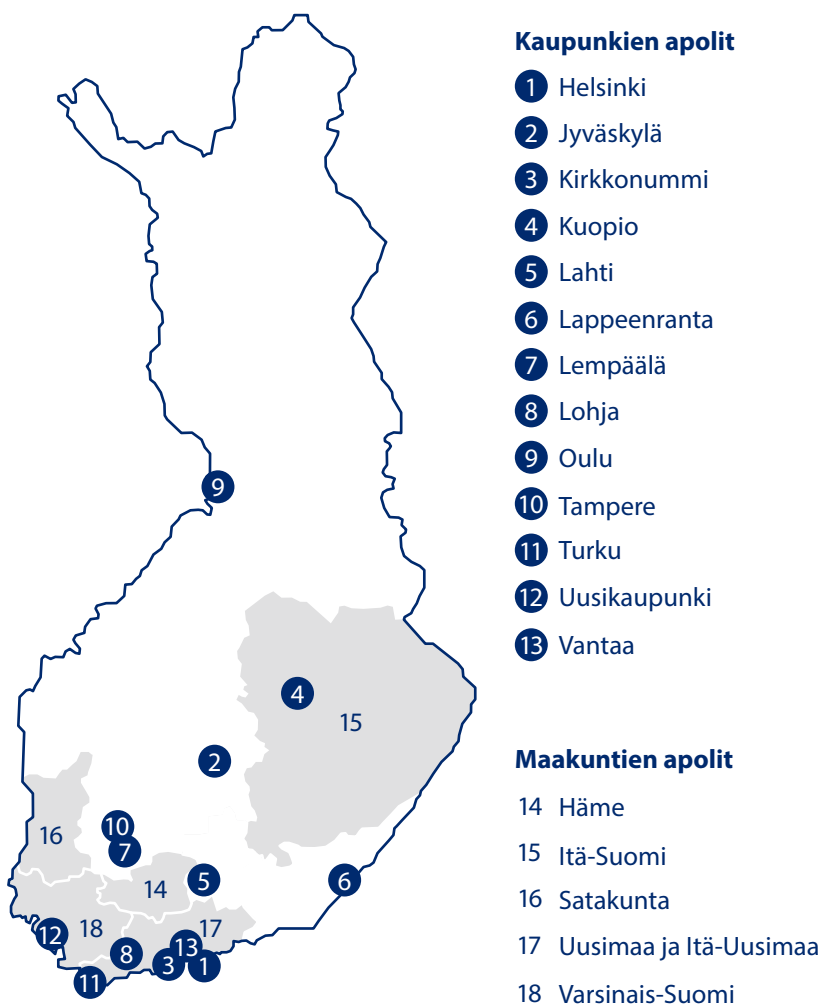
Arkkitehtuuripoliittikan seuranta- ja edistämistyö siirtyi **vuonna 2004 Taiteen keskustoimikunnan alaisen valtion rakennustaidetoimikunnan tehtäväksi.** Edistämistä toimeenpantiin erillisavustuksilla, kunnes toimikunnan rooli päättyi Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) perustamisen myötä 2013. Arkkitehtuuripoliittikan edistämistä ja aiheesta tiedottamista on jatkanut samana vuonna aloittanut **Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo.**

5 New European Bauhaus -sivusto: https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_fi

6 Pohjoismaat, yhdessä. Suomen puheenjohtajakauden ohjelma 2021. <https://pub.norden.org/politknord2020-708/>

7 Hankesivu Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantatyöryhmä: <https://okm.fi/hanke?tunnus=OPM0418:00/24/99/1999>

Kuvio 1. Kaupungit, maakunnat ja alueet, jotka ovat laatineet arkkitehtuuripoliittisen ohjelman (2021).

Valtakunnallisten ohjelmien lisäksi Suomessa arkkitehtuuripoliittinen ohjelmatyö on edennyt paikallisella tasolla: useat kaupungit ovat laatineet ja myös päivittäneet omia ohjelmiaan. Ohjelmia on valmistunut noin 20 kaupunkiin ja alueelle, ja vuoden 2021 lopulla ohjelmiaan päivittävät ainakin Helsinki, Tampere ja Lahti.

Pitkäjänteinen työskentely yhteisten tavoitteiden ja toimenpiteiden määrittelemiseksi kertoo arkkitehtuurin vahvasta asemasta ja ymmärryksestä rakennetun ympäristön vaikutuksesta yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemisessa. Suomi on vuosia toiminut aktiivisesti myös arkkitehtuuripoliittikkaan liittyvissä eurooppalaisissa verkostoissa sekä ministeriöiden että järjestöjen toimesta.

Uusi ohjelma rakentuu yhteistyölle

Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma on kahden ministeriön, opetus- ja kulttuuri-ministeriön ja ympäristöministeriön, johdolla laadittu valtioneuvostotason strategia-asia-kirja ja toimenpideohjelma. Ohjelmatyössä on ollut tiiviisti mukana myös työ- ja elinkeinoministeriö. Ohjelma sisältyy pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan. Ohjelmaa ei kuitenkaan ole tehty vain ministeriöiden toimesta eikä vain ministeriöitä varten.

Ohjelman valmistelu on toteutettu yhteistyönä, ja sen tärkeimpänä tavoitteena on saada aikaan lisää yhteistyötä rakennettuun ympäristöön vaikuttavien toimijoiden kesken. Kuten hyvässä rakennetussa ympäristössä, jossa rakennukset, maisema-arkkitehtuuri ja tekniset ratkaisut tukevat toinen toisiaan, hyvässä yhteistyössä erilaiset osaamiset ja näkemykset auttavat yhteisten tavoitteiden saavuttamisessa. Hyvää arkkitehtuuria ei synny, ellei suunnittelun ja rakentamisen yhteistyöketju toimi sujuvasti. Kaikkia rakentamisprosessien osapuolia tarvitaan luomaan Suomeen rakennuskulttuuria, joka vahvistaa taloutta kestävästi, tarjoaa ratkaisuja kansainvälisiin kysymyksiin ja antaa mahdollisuuksia jokaiselle ihmiselle elää hyvässä ja miellyttävässä ympäristössä.

Arkkitehtuuri kuuluu sivistykseen ja kulttuuriin luoden kehyyksen inhimilliselle kokemuk-
selle maailmasta. Se on osa yhteistä muistiamme ja kansallisomaisuutamme. Arkkitehti
tulevaisuuden visualisoijana auttaa hahmottamaan paitsi elinympäristöön liittyviä ongel-
mia myös niiden ratkaisuja. Käynnissä olevan suuren murroksen keskellä tarvitsemme
arkkitehtien kykyä näyttää meille toisia mahdollisia todellisuuksia.

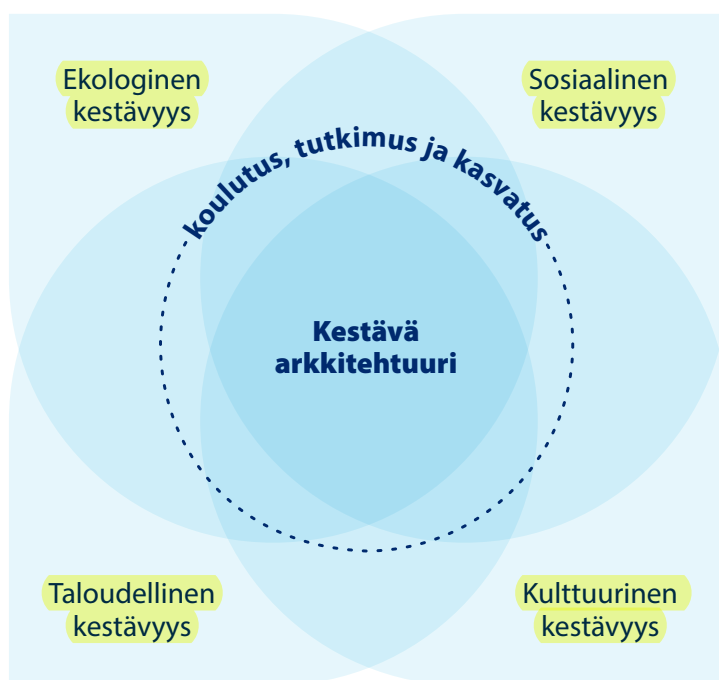
Ohjelman rakenne ja tavoitteet

Kohti kestäväää arkkitehtuuria -ohjelma on jaettu viiteen temaattiseen lukuun. Kutakin teemaa – ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja osallisuus, talous ja kansainvälisyys, merkitys ja identiteetti sekä koulutus ja tutkimus – on tarkasteltu poikkialaisesti. Globaalien kysymysten, kuten ilmastonmuutoksen ja luonnonvarojen ylikulutuksen, ohella on paneuduttu Suomelle ominaiseen väestön ikääntymiseen, aluekehitykseen, kulttuuriperintöön ja alan instituutioiden vaikuttavuuteen. Megatrendit digitalisaatiosta kansainvälisyyden kasvuun nähdään sekä toimialaa sisäisesti muuttavina että laajemmin ihmisten elämäntapoja ja -toiveita moninaistavina voimina.

Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma ei luo uusia säännöksiä rakennetun ympäristön toimialalle. Sen sijaan se näyttää suuntia kaikille niille, jotka vaikuttavat suomalaisen arkkitehtuurin ja rakentamisen kenttään: se määrittelee, mitä haasteita tulisi ratkaista, ehdottaa, millä toimenpiteillä voidaan parhaiten onnistua, ja esittää tapoja vahvistaa alan toimintakykyä.

Kuvio 2. Kestävän arkkitehtuurin tekijät.

Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman luvut 1-4 käsittelevät arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön kestävyyden osa-alueita: ekologista, sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista kestävyttä. Luku 5 tuo esiin koulutuksen, tutkimuksen ja kasvatuksen merkityksen kestävän elinympäristön toteutumiselle.

Uutena keskustelunavauksena ohjelma esittelee "arkkitehtonisen kestävyiden" käsitteen, joka osaltaan vastaa ajankohtaiseen eurooppalaiseen ja kansainväliseen keskusteluun yhä paremmasta rakentamisen laadusta ja rakennetun ympäristön arvottamisesta osana kulttuuria.

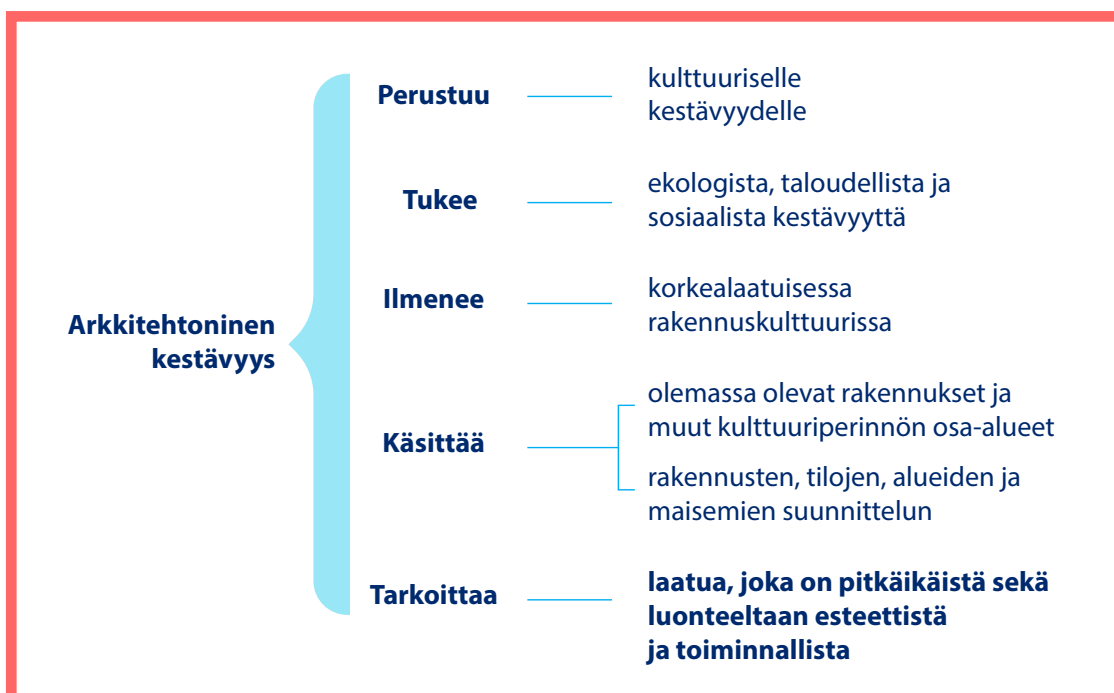
Arkkitehtonisen kestävyuden käsite

Apoli-työssä nousi esiin ehdotus arkkitehtonisen kestävyuden käsitteestä, joka kuvaisi laadukasta rakennettua ympäristöä ja sen suunnittelua ohjaavia aineettomia arvoja.

Arkkitehtoninen kestävyys tarkoittaisi toiminnallista tarkoituksenmukaisuutta ja pitkäikäisyyttä. Arkkitehtoninen kestävyys merkitsisi myös moniaistisuutta ja ylisukupolvista estetiikkaa, joka vastaa ihmisen kauneuden tarpeeseen.

Suunnittelussa arkkitehtoninen kestävyys perustuisi luovuuteen ja tähtäisi korkeaan laatuun ja tasapainoisiin ratkaisuihin. Se huomioisi alueelliset ja paikalliset erityispiirteet, tilallisen kontekstin sekä nykyisten ja tulevien käyttäjien tarpeet. Suunnittelun periaatteena se tukisi paikan hengen vahvistumista.

Arkkitehtonisen kestävyuden toteutumista edesauttaisi osallistava ja kiireetön suunnitteluprosessi, joka varmistaisi lopputuloksen kokonaisvaltaisen laadun ja kestävä arvon.

Samanaikaisesti arkkitehtuuripoliittisen ohjelmatyön kanssa on ollut käynnissä maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistus sekä käynnissä tai valmistunut useita rakennettuun ympäristöön vaikuttavia ohjelmia ja uudistuksia, kuten esimerkiksi *Kansallinen kaupunkistrategia*, *Asuntopoliittinen kehittämisohjelma*, *Puurakentamisen ohjelma* ja *Terveet tilat 2028* -ohjelma. Tarpeettomien päällekkäisyyksien välttämiseksi näihin sisältyviä tavoitteita ja toimenpiteitä on jätetty uuden ohjelman ulkopuolelle. Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma täydentää muita strategioita ja ohjelmia ja tarjoaa kokonaisvaltaisen näkökulman rakennetun ympäristön kehittämiseen.

Visio 2035

I

Rakennettu ympäristö on keskeisessä roolissa ilmastohaasteiden ratkaisemisessa. Hyvä arkkitehtuuri tukee kestävyuden kaikkia osa-alueita. Vähähiilisyys, kiertotalous ja luontoarvojen huomioiminen ovat elimellinen osa rakennusten ja lähiympäristön suunnittelua sekä kaavoitusta. Olevaa rakennuskantaa, tiloja ja materiaaleja hyödynnetään tehokkaasti.

II

Arkkitehtuurilla luodaan edellytyksiä inhimillisesti arvokkaaseen elämään ja yhdenvertaisiin toimimismahdollisuuksiin rakennetussa ympäristössä. Arkkitehtuuri vastaa elämäntapojen moninaistumiseen ja tukee yhteisöjen muodostumista. Rakennetun ympäristön yhteys hyvinvointiin ja terveyteen ymmärretään ja se otetaan elinympäristön suunnittelussa huomioon. Vuorovaikutteisilla menetelmillä tuetaan ihmisten osallisuutta ja aktiivisuutta.

III

Laadukkaalla rakennetulla ympäristöllä luodaan vetovoimaa ja vahvistetaan elinvoimaa kaikkialla Suomessa. Arkkitehtien osaamiselle on kysyntää yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisemisessa. Suomalainen arkkitehtuurin toimiala tekee laaja-alaista kansainvälistä yhteistyötä kestävän talouden rakentamisessa.

IV

Arkkitehtuurilla luodaan kehys arjelle: se on taidetta, toiminnallisuutta, viihtyisyyttä ja elämänlaatua. Elinympäristöstä käydään aktiivista keskustelua ja kansalaisyhteiskunnan rooli hyvän rakennuskulttuurin luomisessa on vahvistunut. Kulttuuriympäristö ja arkkitehtuuri ymmärretään paikan ja paikallisen identiteetin kulmakivinä. Näyttelytoiminta ja viestintä tukevat arkkitehtuurin kansainvälistymistä ja vahvistavat jaettua ymmärrystä rakennetusta ympäristöstä.

V

Arkkitehtuurin koulutus on kansainvälisissä vertailuissa korkealle arvostettua, ja rakennetun ympäristön tutkimuksella tuetaan arkkitehtuurin roolia yhteiskunnallisessa kehityksessä. Arkkitehtuurin koulutus ja täydennyskoulutus vastaavat yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatus kattaa koko oppimispolun, ja se mielletään Suomen vahvuudeksi. Ympäristökasvatus on monimuotoista ja palvelee koko väestöä.

Kärsämäen Paanukirkko.

Arkkitehti Anssi Lassila, 2004. Kuva Harri Hakaste.

Luku I

Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus

Rakennettu ympäristö vaikuttaa ilmastokriisin ratkaisemiseen ja biodiversiteetin säilymiseen

Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen ovat aikamme suurimmat haasteet. Yhdistyneiden kansakuntien mukaan ilmaston lämpenemisen pysäyttäminen kahdeksanteeseen on ratkaisevaa maapallon asuttavuuden, muuttoliikkeiden ja luonnon monimuotoisuuden säilymisen kannalta. Ilmastonmuutos muodostaa uhkan koko yhteiskunnalle ja sen rakenteille – ja näiden myötä myös rakennetulle ympäristölle ja ihmisten terveydelle.

Hallitustenvälinen ilmastopaneeli IPCC esitti vuonna 2018 julkaistussa raportissa, että hiilipäästöjä on vähennettävä 45 prosenttia vuoteen 2030 mennessä ja globaali hiilineutraalius on saavutettava vuoteen 2050 mennessä.⁸ Pääministeri Sanna Marinin hallitus on asettanut Suomen hiilineutraaliuden takarajaksi vuoden 2035.⁹ Kansallisten ja kansainvälisten tavoitteiden ja sopimusten lisäksi monet kaupungit ja kunnat ovat asettaneet omia tavoitteitaan hiilineutraaliuden saavuttamiselle, kiertotaloudelle ja luonnon monimuotoisuuden suojelemiselle.

Yhdistyneiden kansakuntien biodiversiteettiraportti¹⁰ korostaa kokonaisvaltaista ihmisen ja luonnon suhteen tarkastelua ja muistuttaa luonnon monimuotoisuuden ja ihmisten terveyden välisestä kytköksestä (*one health*). Raportti kehottaa niin sanotun vihreän infrastruktuurin lisäämiseen kaupungeissa, sillä tilan antaminen luonnolle kaupunkitilassa parantaa myös kaupunkilaisten terveyttä ja elämänlaatua.

Maankäytöllä ja rakentamisella on keskeinen rooli ilmastomuutoksen hillitsemisessä ja siihen sopeutumisessa sekä biodiversiteetin säilyttämisessä. Rakennettu ympäristö kuluttaa Suomessa puolet raaka-aineista ja 40 prosenttia energiasta ja tuottaa yli kolmanneksen kasvihuonekaasupäästöistä.¹¹ Ilman kiinteistö- ja rakennusalan vahvaa sitoutumista hiilineutraalia yhteiskuntaa ei voida saavuttaa.

8 IPCC – The Intergovernmental Panel on Climate Change, Special Report: Global Warming of 1.5°C. <https://www.ipcc.ch/sr15/>

9 Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/hiilineutraali-ja-luonnon-monimuotoisuuden-turvaava-suomi>

10 YK:n viides biodiversiteettiraportti julkaistiin syyskuussa 2020. UN Convention on Biological Diversity (CBD), The Global Biodiversity Outlook 5. <https://www.cbd.int/gbo5>

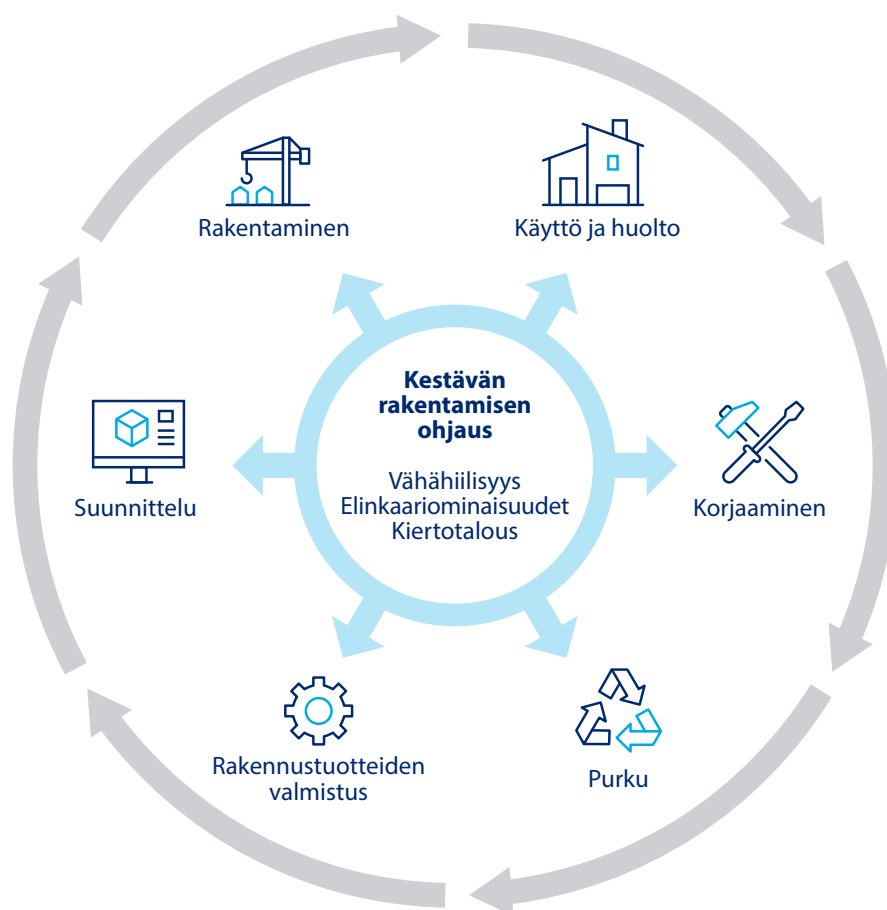
11 Ympäristöministeriö, TALO-hankkeen loppuraportti 2019. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161923>;

Rakennusteollisuus. <https://www.rakennusteollisuus.fi/Tietoa-alasta/Ilmasto-ymparisto-ja-energia/Materiaalitehokkuus/>;

Ilmasto-opas.fi. <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/hillinta/-/artikkeli/73fa2827-42d1-4fd7-a757-175aca58b441/rakennusten-lammitys-kuluttaa-runsaasti-energiaa.html>

Valmisteilla oleva säädösohjaus laajentaisi päästöohjauksen käytönaikaisesta energiankulutuksesta rakennuksen koko elinkaareen. Samalla ohjauksen piiriin tulisivat rakennusmateriaaleista aiheutuvat päästöt, mikä edistäisi muun muassa uusiutuvien ja kierrätettyjen materiaalien käyttöä rakentamisessa. Sääntelyn kautta tehostuva rakennusten elinkaariominaisuuksien huomioiminen laajentaisi tarkastelua tilankäyttöön, mikä korostaisi arkkitehtisuunnittelun roolia. Uudet säädökset tukisivat myös purkumateriaalien tehokkaampaa hyödyntämistä.

Kuvio 3. Valmisteilla oleva lainsäädäntö ohjaa vähähiilisyteen ja kiertotalouteen rakennuskannan elinkaaren kaikissa vaiheissa.

Jatkossa myös alueidenkäytön rooli erityisesti pitkän tähtäimen ilmastotoimissa korostuisi. Sääntelyn kautta kaavoitukseen sisältyisi entistä suurempi velvoite arvioida ilmastovaikutuksia sekä hillinnän että sopeutumisen näkökulmista. Myös luonnon monimuotoisuuden edistämiseen alueidenkäytön suunnittelussa veloitettaisiin nykyistä enemmän.

Rakennettu ympäristö on yksi kustannustehokkaimpia alueita päästöjen ja luonnonvarojen kulutuksen vähentämiseen. Ekologista haastetta ei kuitenkaan ratkaista yksin teknologian avulla, vaan tarvitaan myös radikaali muutos elämäntapoihin ja kulutustottumuksiin sekä yhteiskunnan tuotanto- ja talousmekanismeihin. Samalla meidän tulisi pyrkiä hyödyntämään, ylläpitämään, korjaamaan ja kehittämään olemassa olevaa rakennuskantaa nykyistä paremmin. Rakentamisen kulttuurin muutoksessa arkkitehteilla on keskeinen rooli sekä pääsuunnittelijoina että poikkialaisen yhteistyön koordinoijina.

Tavoitetila 2035

Vuonna 2035 Suomi on hiilineutraali ja siirtymässä kohti hiilinegatiivisuutta¹². Hyvä arkkitehtuuri, rakentaminen ja alueidenkäyttö ovat keskeinen osa ilmastohaasteiden ratkaisua. Kestävä ja vähähiilinen rakentaminen ovat arkkitehtuuriosaamisen sekä rakennusten ja alueiden suunnittelun ytimessä. Kestävän rakentamisen kehittämisessä tehdään tiiviisti yhteistyötä eri tieteenalojen ja tekniikan asiantuntijoiden kanssa.

Ilmastohaasteiden ohella rakennetun ympäristön suunnittelussa, toteuttamisessa, hoidossa ja vaalimisessa huomioidaan myös luonnon monimuotoisuuden merkitys. Tässä korostuu maisema-arkkitehtuurin rooli. Luonto on läsnä rakennetun ympäristön kaikilla tasoilla viherkatoista kaupunkimetsiin ja maaseutuun. Myös eläinten ja kasvien elinolosuhteet otetaan huomioon ja luonnon kiertokulkua häiritään mahdollisimman vähän biosentrisyyden periaatteiden mukaisesti.

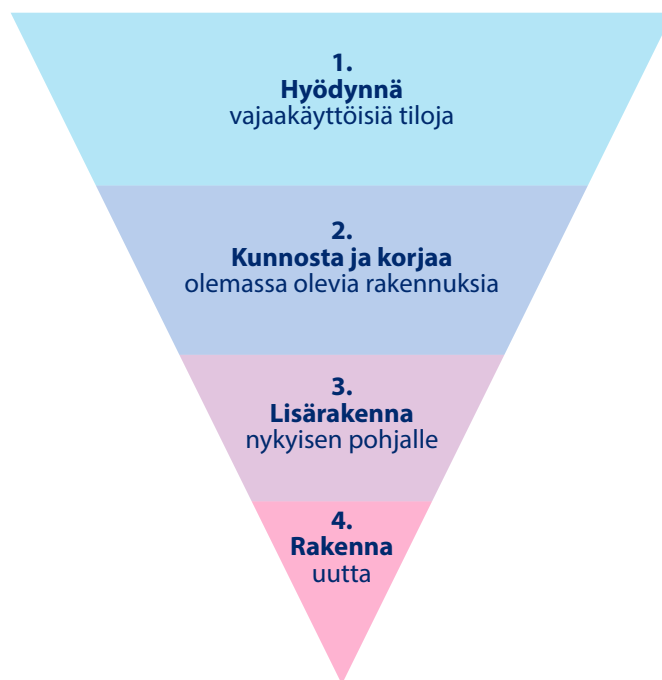
Vähähiilisyttä, kiertotaloutta ja luonnon monimuotoisuutta tuetaan rakennusten ohella myös lähiympäristössä ja kaavoituksessa. Osa kaupungeista ja kunnista on jo saavuttanut oman hiilineutraaliustavoitteensa, ja tavoitetta kohti pyrkiviä kuntia tuetaan. Hiilinielut ja -varastot ovat tärkeä osa ilmastotavoitteiden saavuttamisen keinovalikoimaa. Ilmasto- ja luontovaikutusten arviointi on kaavoituksen arkipäivää, ja kestävä yhdyskunnan käytännön ratkaisut kuten polkupyöräpysäköinnit, yhteiskäyttötilat, uusiutuva energia ja lähiruokatuotanto tehdään houkutteleviksi arkkitehtuurin keinoilla.

Rakennussuunnittelun ja maankäytön prosessit mahdollistavat kunkin suunnittelu-kohteen elinkaaren ja laajemmin koko rakennetun ympäristön kannalta kestävimät ratkaisut. Korjausrakentaminen on yhä arvostetumpaa ja kannattavampaa, ja purkamisen

12 Pääministeri Juha Sipilän hallitus. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/kahdeksan-eduskuntapuoluetta-paatti-yhteisista-ilmastopolitiikan-tavoitteista>

ilmastovaikutukset huomioidaan tilatarpeita ratkaistaessa.¹³ Rakennetussa ympäristössä ensisijaisesti hyödynnetään, korjataan ja kehitetään olemassa olevia tiloja, rakennuksia ja alueita, toissijaisesti täydennys- ja lisärakennetaan ja vasta viimeisenä vaihtoehtona rakennetaan uutta.

Kuvio 4. Resurssitehokkaan rakentamisen hierarkia.
Alkuperäinen periaate Matti Kuittinen, Aalto-yliopisto.

Uudisrakennusten ja rakennusosien elinikää pidennetään ottamalla suunnittelussa ja toteutuksessa huomioon rakennusten muunneltavuus ja korjattavuus sekä kiertotalouden keinoin toteutuva purettavuus ja rakennusosien uudelleenkäyttö. Sekä luonnonvaroja että purkumateriaaleja hyödynnetään mahdollisimman tehokkaasti ja pitkään.

¹³ Korjausrakentamisen osaamiskeskuksen perustamista selvitetään osana valtion kymmenvuotista Terveet tilat 2028 -ohjelmaa. <https://tilatjaterveys.fi/etusivu>

Toimenpiteet

A. Rakennussuunnittelun ekologista kestävyttä¹⁴ edistetään

- kehittämällä vuorovaikutteisia suunnittelumenetelmiä, toimintamalleja ja yhteistyötä suunnittelijoiden, tilaajien ja käyttäjien välillä muun muassa digitaalisuutta hyödyntäen, (*Rakennustietosäätiö RTS, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Arkkitehtitoimistojen liitto ATL, Suomen Rakennusinsinöörin Liitto RIL, Rakennusinsinöörit ja -arkkitehdit RIA, RAKLI, Senaattikiinteistöt, muut alan toimijat*)
- perustamalla arkkitehtuuriltaan korkeatasoisen kestävä rakentamisen palkinto, ja (*Rakennustietosäätiö RTS*)
- kehittämällä ja hyödyntämällä perinteisiä rakentamismenetelmiä sekä luonnonmukaisia rakennusmateriaaleja vähähiilisen rakentamisen tarpeisiin. (*ympäristöministeriö, korkeakoulut, Museovirasto*)

B. Ilmasto- ja biodiversiteettitietoista maankäyttöä tuetaan

- sisällyttämällä ilmasto- ja monimuotoisuusnäkökulma mm. tietomalleja ja paikkatietoa hyödyntävien työkalujen avulla käytännön kaavasuunnitteluun ja vaikutusten arviointiin, ja¹⁵ (*ympäristöministeriö, Suomen ympäristökeskus SYKE, tutkimuslaitokset, ELY-keskukset, kaupungit ja kunnat*)
- vahvistamalla viheraluesuunnittelun ja maisema-arkkitehtuurin roolia luonnon monimuotoisuuden edistämisessä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisessa sekä luomalla alueidenkäytön kriteerit hulevesien luonnonmukaiselle käsittelylle sekä viherkertoimelle ja -tehokkuudelle. (*Suomen maisema-arkkitehtiliitto MARK, ympäristöministeriö, kaupungit ja kunnat, tutkimuslaitokset*)

C. Vähähiilisyys ja kiertotalous kytketään lähiympäristön suunnitteluun

- edistämällä kaupunkien ja kiinteistönomistajien valmiuksia asuinalueiden kokonaisvaltaiseen korjaamiseen, lisä- ja täydennysrakentamiseen sekä vähähiiliseen energiantuotantoon, ja (*kaupungit ja kunnat, ympäristöministeriö, Rakennusteollisuus RT, Kiinteistöliitto, RAKLI, Museovirasto*)

14 Kestävän kehityksen perusehtona on biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttäminen sekä ihmisen taloudellisen ja aineellisen toiminnan sopeuttaminen pitkällä aikavälillä luonnon kestokykyyn. <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>

15 Huomioidaan mm. hiilineutraalius (hiilijalanjälki ja hiilikädenjälki), hiilensidonta, biodiversiteetti ja liikenteen vaikutukset.

- luomalla malli ja kriteerit elinkaari- tai kiertotalouskorttelille¹⁶, huomioiden muun muassa tilojen jakamistalous, energiantuotanto, vesien käsittely, sähköverkko, viherympäristö, kotitarveviljely ja rakennusperintö. (ympäristöministeriö, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Rakennustietosäätiö RTS, Green Building Council Finland, tutkimuslaitokset, kaupungit ja kunnat)

D. Tilojen, rakennusten ja alueiden joustavaa ja monipuolista käyttöä tehostetaan

- hyödyntämällä lainsäädännön ja kaavoituksen tarjoamia edellytyksiä ja ottamalla käyttöön mittareita tilojen, rakennusten ja alueiden käyttöasteen nostamiseksi, ja (ympäristöministeriö, RAKLI, KIRA-alan toimijat, kunnat ja kaupungit)
- esittämällä edellytykset ja viitekehys uudisrakennusten muunneltavuudelle, monikäyttöisyydelle, korjattavuudelle ja uudelleenkäyttöä tukevalle purettavuudelle. (ympäristöministeriö, Rakennustietosäätiö RTS, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, RAKLI, Rakennusinsinöörit ja -arkkitehdit RIA)

16 Kiertotalous on systemaattinen, materiaalivirroista lähtevä, prosessin kaikkia osapuolia toteuttajista käyttäjiin sitouttava jatkuva toimintamalli, johon sisältyy rakentaminen (rakentamistuotteet, kierrätys), rakennuksen käyttö ja ylläpito, energiantuotanto, -kulutus ja -talteenotto (uudistuva energia, ylijäämäenergian talteenotto, energian varastointi), vedenkulutus, asuminen ja eläminen (huonekalut, vaatteet, ruoka) sekä liikkuminen (eri kulkuvälineet). Kiertotalouskortteli suunnitellaan ja rakennetaan ja siinä asutaan kestävästä kaupunkiasumisen periaatteiden mukaisesti.

Saunalautta Oulun Tuirassa.

Kuva Oulun kaupunki / Sanna Krook.

Luku II

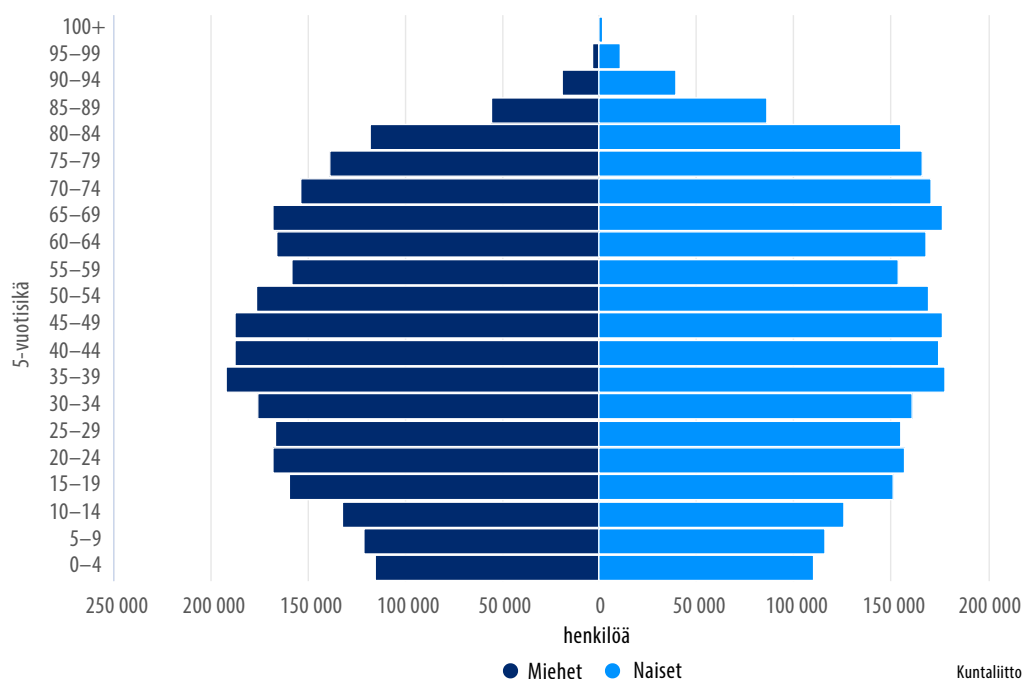
Yhdenvertaisuus ja osallisuus

Hyvin suunniteltu ympäristö lisää ihmisten yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia

Rakennetun ympäristön tulee tarjota **hyvän elämän puitteet kaikille**. Hyvällä suunnittelulla ja arkkitehtuurin keinoin voidaan luoda paikkoja ja tiloja, jotka edistävät yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumista sekä tukevat hyvinvointia ja terveyttä. Hyvä arkkitehtuuri tarjoaa kaikille myös kauneuden ja arvostuksen kokemuksia.

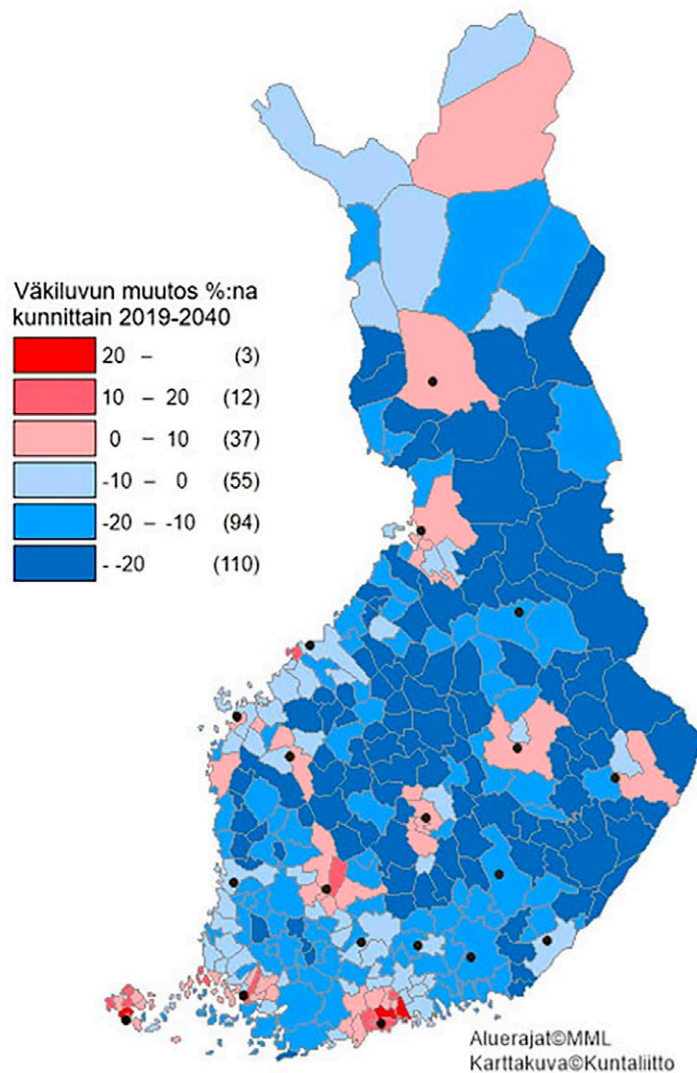
Rakennettu ympäristö on vielä monin paikoin esteellinen eikä siten kaikin tavoin mahdollista yhdenvertaista osallisuutta. **Väestön ikääntyminen ja monikulttuuristuminen** johtavat osaltaan yhteiskunnan moninaistumiseen ja luovat uudenlaisia tarpeita rakennetun ympäristön suunnittelulle ja käytölle.

Kuvio 5. Ennustettu ikärakenne, koko maa 2030. Lähde: Kuntaliitto.

Yksi viime vuosikymmenten maailmanlaajuisista megatrendeistä on **voimakas kaupungistuminen**.¹⁷ Yli puolet suomalaisista asuu kaupungeissa tai yli 40 000 asukkaan kunnissa, ja väestöennusteiden mukaan osuus nousee vuoteen 2040 mennessä noin 65 prosenttiin.¹⁸ Asukkaita menettävien alueiden kiinteistöjen arvo laskee paikoin jyrkästi, ja jotkut alueet autoituvat.

Kuvio 6. Väestöltään kasvavat ja vähenevät alueet. Lähde: Kuntaliitto/MML.

17 Yhdistyneiden kansakuntien tekemien laskelmien mukaan vuonna 2050 kaupungeissa asuu lähes 70 prosenttia maailman väestöstä. <https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-Report.pdf>

18 Valtioneuvoston kaupunkistrategiatyö. <https://valtioneuvosto.fi/-/10623/kaupunkistrategia-suuntaa-tulevaa>

Eriytyvän aluekehityksen lisäksi teknologian nopea kehitys muuttaa arkeamme ja elämäntapojamme. Myös asumisen ja työnteon monipaikkaisuus lisääntyvät, kun etätyöskentelyä tukevat ratkaisut helpottavat työn tekemistä sijainnista riippumatta. Digitaalisaation myötä ihmisten ja asioiden paikkasidonaisuus vähenee, mikä voi vaikuttaa maan sisäisiin muuttovirtoihin ja osaltaan tasoittaa eriytymiskehitystä kasvavien kaupunkien ja muun Suomen välillä.

Asumisen tarpeiden muutoksiin vaikuttaa myös asutokuntien koon nopea pieneneminen. Syntyvyys on ollut Suomessa jo pitkään laskussa, ja perheeseen pienenemisen lisäksi perheiden määrä vähenee: yksinasuvia on lähes 45 prosenttia kaikista asutokunnista.¹⁹ Kaupungistuminen, asuntomarkkinoiden muutos ja asutokuntien pieneneminen on johtanut pienten asuntojen tuotannon kasvuun ja keskimääräisen asutokoon pienenemiseen. Esimerkiksi asuntotuotannon kustannustehokkuuden lisääminen on heijastunut myös asuntoratkaisuihin, mikä on lisännyt tarvetta asuntorakentamisen laadun kokonaisvaltaiseen arviointiin. Toisaalta asuntotuotanto on monipuolistunut esimerkiksi ryhmärakennuttamisen yleistymisen myötä.

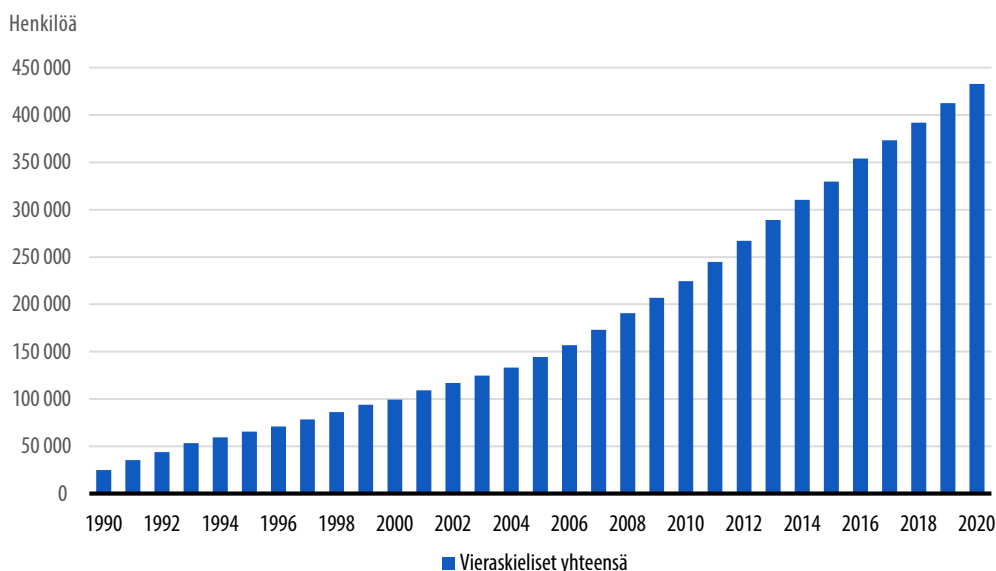
Rakennetulla ympäristöllä on merkittävä vaikutus ihmisen fyysiseen, psyykkiseen ja emotionaaliseen terveyteen. Suomessa tehdään tähän liittyen korkeatasoista tutkimusta, ja laaja ymmärrys rakennetun ympäristön hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista on heräämässä.

Tavoitetila 2035

Hyvän suunnittelun ja korkealaatuisen arkkitehtuurin merkitys yhdenvertaisuuden toteutumisen ja aidon osallisuuden edellytyksenä on sisäistetty osana poliittista ja hallinnollista päätöksentekoa. Rakennettu ympäristö suunnitellaan turvalliseksi, terveelliseksi, saavutettavaksi ja inspiroivaksi erilaisille ihmisille. Arkkitehtuurin keinoja luoda edellytyksiä inhimillisesti arvokkaaseen elämään hyödynnetään. Suunnitteluratkaisut edistävät omaehtoista toimintaa.

Avoin ja vuorovaikutteinen suunnittelukulttuuri tukee jokaisen mahdollisuuksia osallistua oman elinympäristönsä kehittämiseen. Arvioita, palautetta ja kokemuksellista tietoa kerätään järjestelmällisesti ja niitä hyödynnetään suunnittelussa entistä enemmän. Käyttäjien osallistamista ja poikkialaista yhteissuunnittelua edellytetään esimerkiksi kaavoituksessa ja arkkitehtuurikilpailuissa, jotta suunnittelun lähtökohdat vastaisivat paikallisia tarpeita ja olisivat yhteensopivia alueen muiden kehittämistavoitteiden kanssa.

¹⁹ Findikaattori, 2020. <https://findikaattori.fi/fi/93>

Kuvio 7. Väestö kielen mukaan 1990–2020. Lähde: Tilastokeskus.

Eri väestöryhmien ja toimintojen sekoittamiseen kaupunkiseutujen sisällä kannustetaan. Asuinalueiden eriytymistä torjutaan kaavoittamalla, suunnittelemalla ja toteuttamalla laadukkaita tiloja ja palveluja kaikille. Alueiden muutosta ja kaupungistumista tarkastellaan tutkimuslähtöisesti ja tutkimustietoa käytetään suunnittelun ja päätöksenteon tukena. Alueiden ominaispiirteitä vahvistetaan eri tieteenalojen ja osaamisalueiden edustajien yhteistyöllä sekä tukemalla ihmisten verkostoitumista.

Paikalliset ja alueelliset arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat ja uudentyyppinen aluearkkitehti-toiminta tukevat laadukkaan elinympäristön toteuttamista erikokoisilla paikkakunnilla.

Hyvin suunnitellut, toteutetut ja ylläpidetyt julkiset rakennukset ja ympäristöt lisäävät hyvinvointia, ja niillä osoitetaan arvostusta ja välittämistä.

Asukkaiden tarpeet ja erilaisten elämäntapojen huomioon ottaminen sekä asumisen laatu ovat asuntotuotannon keskiössä. Uudisrakentamisen myötä asuntokanta on moninaistunut, ja asukkaiden mahdollisuus vaikuttaa asuntoratkaisuihin on arkipäivää. Ryhmärakentaminen ja muut asukaslähtöiset toteutusmallit tarjoavat erilaisiin taloudellisiin reuna-ehtoihin ja elämäntilanteisiin sopivia vaihtoehtoja tuottajamuotoiselle asuntorakentamiselle. Työn murros, kuten etätyön lisääntyminen, huomioidaan asuntojen ja asuinalue- ja -korttelikohtaisten yhteistilojen suunnittelussa. Olemassa olevaa rakennuskantaa ylläpidetään, huolletaan ja korjataan oikea-aikaisesti sekä kehitetään ja lisärakennetaan joustavasti asukkaiden tarpeita vastaavaksi.

Rakennetun ympäristön yhteys sosiaali- ja terveystieteisiin ymmärretään nykyistä laajemmin. Ilman ja veden laatu, lämpö-, ääni- ja valaistusolosuhteet, viherympäristön läheisyys, kulttuuriperintö, julkinen taide sekä liikkumista ja sosiaalista kanssakäymistä tukeva ympäristö nähdään osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Ympäristöpsykologian näkökulmat esimerkiksi ihmisen ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta sekä kauneuden kokemuksesta ja moniaistisuudesta otetaan suunnittelussa huomioon.

Toimenpiteet

A. Ihmisten osallisuuden lisääminen ja eriarvoisuuden vähentäminen otetaan alueiden suunnittelun lähtökohdaksi

- kehittämällä osallistumista alueiden suunnitteluprosessiin esimerkiksi digitalisuutta ja paikkatietoa hyödyntävillä vuorovaikutusvälineillä, yhteissuunnittelun keinoja käyttäen sekä vahvistamalla prosessien monikielisyyttä ja eri väestöryhmien osallistumista itselleen luontevalla tavalla, (ympäristöministeriö, kunnat ja kaupungit, maakuntien liitot, ELY-keskukset, eri väestöryhmiä edustavat järjestöt)
- luomalla yhtenäinen valtakunnallinen kehys ihmisten ympäristökokemusten arviointiin, varmistamalla tämän kokemustiedon yhteentoimivuus ja liittyminen muuhun rakennettua ympäristöä kuvaavaan tietoon sekä hyödyntämällä tietoa suunnittelussa,²⁰ (korkeakoulut, tutkimuslaitokset, ympäristöministeriö, Museovirasto)
- kokoamalla tietoa ja hyviä käytäntöjä asuinalue- ja rakennuskohtaisista yhteistiloista sekä hyödyntämällä näin saatua tietoa kehitettäessä ja toteutettaessa monisukupolvista ja monikulttuurista yhteisöllisyyttä ja etätyöskentelyä tukevia viihtyisiä tiloja, ja²¹ (ympäristöministeriö, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, kunnat ja kaupungit)
- korostamalla kaikille sopivan suunnittelun (*Design for All*) periaatetta rakennetun ympäristön suunnittelun lähtökohdana sekä kehittämällä ympäristön esteettömyyden, toiminnallisuuden ja turvallisuuden kriteerejä. (ympäristöministeriö, Rakennustietosäätiö RTS, kunnat ja kaupungit, eri väestöryhmiä edustavat järjestöt)

20 Ympäristökokemuksia kokoavalla tietojärjestelmällä on potentiaalisesti kansainvälistäkin kysyntää.

21 Yhteisöllisyyttä ja kohtaamisia luovia yhteisiä tiloja ovat esim. kulttuuri- ja nuorisotilat, yhteisölliset lähiviljelyalueet, yhdistetyt korttelipihat, viheralueet, julkinen taide ja aukiot.

B. Arkkitehtuurilla vahvistetaan paikallista ja kaupunginosatason**kehitystä**

- selvittämällä aluearkkitehtitoiminnan edellytykset pienten kuntien laadukkaan rakennetun ympäristön säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi sekä huomioimalla laadukas kaavoitus, maisema-arkkitehtuuri, rakennusperinnön vaaliminen ja kulttuuriympäristön hoitaminen aluearkkitehtitoiminnan osa-alueina, (ympäristöministeriö, kunnat ja kaupungit, ELY-keskukset, maakuntien liitot, alueelliset vastuumuseot)
- edistämällä ja ohjeistamalla paikallisten ja alueellisten arkkitehtuuripoliittisten ohjelmien laadintaa ja niissä asetettavien toimenpiteiden toteutusta, ja (Taiteen edistämiskeskus Taike, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA / paikallisosastot, ELY-keskukset, maakuntien liitot, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo, alueelliset vastuumuseot, Suomen Kuntaliitto, opetus- ja kulttuuriministeriö)
- luomalla toimintamalleja väestöltään vähenevien alueiden rakennetun ympäristön kehittämiseen. (Taiteen edistämiskeskus Taike, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo, työ- ja elinkeinoministeriö, ympäristöministeriö, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA paikallisosastot, kunnat ja kaupungit)

C. Asumisen ja asuntorakentamisen laatua ja monimuotoisuutta**vahvistetaan**

- laatimalla asuntojen kokonaisvaltaisen laadun arvioinnin kriteerit²² ja viemällä niitä käytäntöön, ja (Rakennustietosäätiö RTS, ympäristöministeriö, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, asukkaita edustavat järjestöt)
- kehittämällä asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia korostavia suunnittelu- menetelmiä ja toteutusmalleja. (ympäristöministeriö, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, Rakennustietosäätiö RTS, asukkaita edustavat järjestöt)

D. Tietoisuutta rakennetun ympäristön hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista**lisätään**

- vahvistamalla ymmärrystä siitä, miten rakennettu ympäristö vaikuttaa terveyteen sekä fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin, ja huomioimalla näiden asioiden välinen yhteys entistä vahvemmin sosiaali- ja terveyspoliittisessa sekä maankäytön ja rakentamisen suunnittelussa, ja (sosiaali- ja terveysministeriö, ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, Suomen ympäristökeskus SYKE, kunnat ja kaupungit)

22 Asumisen laatuksikriteereitä ovat esimerkiksi asuntojen mitoitus ja kalustettavuus, avautuvat ikkunat sekä luonnonvalon määrä.

- kokoamalla hyvinvointia ja terveyttä käsittelevää, suunnittelua tukevaa tietoa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja jakamalla tietoa sekä kouluttamalla suunnittelijoita ja tilaajia rakennetun ja viherympäristön sekä julkisen taiteen hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista.²³ (Rakennustietosäätiö RTS, Viherympäristöliitto, Suomen maisema-arkkitehtiliitto MARK, Arkkitehtitoimistojen liitto ATL, Taiteen edistämiskeskus Taike, täydennyskoulutusta järjestävät tahot, muut alan toimijat)

23 Rakennetun ympäristön hyvinvointistandardeja ovat määritelleet esimerkiksi Fitwel tai WELL Building Standard, joka on yhteensopiva muun muassa LEED- ja Living Building Challenge -rakennusstandardien kanssa.

**Rovaniemen keskusentän katsomo- ja
monitoimirakennus Railo.**

Arkkitehtityöhuone APRT, 2015. Kuva Aaro Artto.

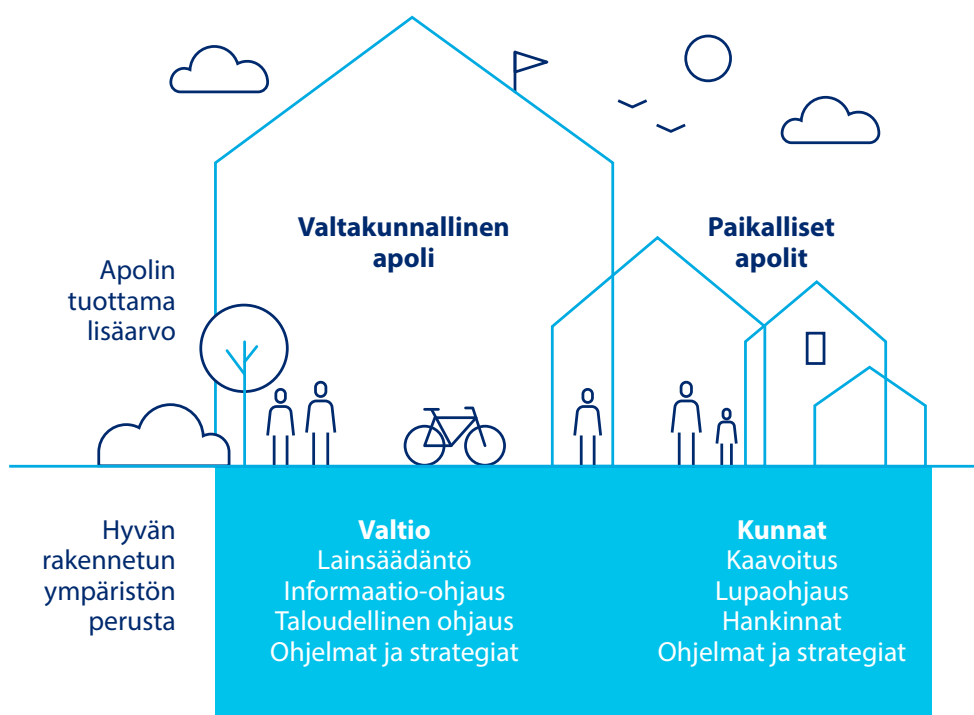
Luku III

Talous ja kansainvälisyys

Arkkitehtuuri ja rakentaminen tukevat kestäväää taloutta

Arkkitehtuurilla ja rakennetulla ympäristöllä on suuri rooli Suomen taloudellisessa kehityksessä. Kansallisvarallisuudestamme yli 80 prosenttia on kiinteistö- ja rakentamisaialla,²⁴ ja talonrakentamisesta jo reilusti yli puolet muodostuu korjausrakentamisesta ja muutostöistä. Arkkitehtuurilla vaikutetaan kestäväään kokonaistalouteen ja sillä tuotetaan taloudellista lisäarvoa mm. luomalla elinvoimaisia yhdyskuntia ja yritysmpäristöjä sekä rakentamalla työmarkkinoiden tarvitsemia asuntoja. Arkkitehtuurilla ja kaupunkien kehittämällä on vahva suhde toisiinsa. Käynnissä olevat suuret globaalit haasteet luovat paineita koko rakennusalan kehittämislle, mutta samalla ne avaavat uusia mahdollisuuksia arkkitehtien ja muiden rakennusalan toimijoiden yhteistyölle.

Kuvio 8. Apolit täydentävät valtion ja kuntien rakennettua ympäristöä koskevaa ohjausta.

24 ROTI 2021. <https://www.ril.fi/fi/alan-kehitys-2/roti-2021.html>

Rakennettu ympäristö vaikuttaa talouteen myös epäsuorasti, muun muassa ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden kautta. Rakennetun ympäristön laatua voidaan edistää julkisilla hankinnoilla ja esimerkiksi erityyppisillä arkkitehtuurikilpailuilla sekä sijoittamalla taidetta elinympäristöön. Tilaajaosaaminen ja oikein valitut, laadukkaat hankintaprosessit edesauttavat hyvän rakennetun ympäristön syntymistä.

Suomessa on 2020-luvun alussa noin 320 arkkitehtitoimistoa sekä lukuisia arkkitehtipalveluita tarjoavia toiminimiä.²⁵ Alan yritykset ovat pääosin pieniä: yli 50 henkeä työllistäviä arkkitehtitoimistoja tai monialaisia suunnittelutoimistoja on Suomessa vain parisenkymmentä. Liiketoiminnan kasvu on ollut vahvaa kaikilla arkkitehtuurin sektoreilla, ja kokonaisuudessaan suomalaisen arkkitehtuurimarkkinan arvo on 2020-luvun taitteessa 250–300 miljoonaa euroa.

Kasvusta huolimatta vain pieni osuus suomalaisista arkkitehtitoimistoista toimii kansainvälisesti, ja Suomen ulkopuolella toteutettavia projekteja on parhaillaan käynnissä vain toistakymmentä. Arkkitehtuuriviennin arvo oli 2020-luvun taitteessa noin 7–10 miljoonaa euroa,²⁶ mikä vastaa 1,7 prosenttia arkkitehtitoimistojen liikevaihdosta. Pohjoismaisessa ja eurooppalaisessa vertailussa suomalaisen arkkitehtuuriviennin osuus on vaatimaton.²⁷

Kuvio 9. Digitaaliset sovellukset tukevat laadukkaan rakennetun ympäristön syntymistä.

25 Arkkitehtitoimistojen liitto ATL, 2020.

26 Arkkitehtitoimistojen liitto ATL, 2020.

27 Tanskalaisten arkkitehtitoimistojen liikevaihdosta 14,6 % tulee kansainvälisiltä markkinoilta, hollantilaisten 8,9 %, ruotsalaisten 5,3 % ja isobritannialaisten 5,1 %. Architects Council of Europe ACE, The Architectural Profession in Europe 2018.

Digitalisaation tarjoamat työkalut, kuten tietomallit, tekoäly ja virtuaalisuunnittelu, luovat hyvät edellytykset rakennetun ympäristön laadun parantamiselle ja korkealaatuisen arkkitehtuurin edistämiseksi. Kehittyvä maankäyttö- ja rakennuslainsäädäntö tuo uusia vaatimuksia kaavoituksessa ja rakentamisessa syntyvän tiedon digitalisoinnille, ja niin kutsutun Ryhti-hankkeen²⁸ puitteissa keskeiset rakennetun ympäristön tiedot kootaan yhteiselle alustalle.

Arkkitehtuuriin panostamalla voidaan tukea laadukasta kaupungistumista ja maaseutuympäristöjen kylien elinvoiman kehittymistä. Arkkitehtuurilla voidaan myös vahvistaa paikkojen omaleimaisuutta ja alueiden houkuttelevuutta.

Kaavoituksella ja suunnittelulla vaikutetaan aluekehitykseen ja alueiden vetovoimaisuuteen. Yksi aluekehityksen osa on matkailu, ja arkkitehtuurimatkailella on Suomessa kehittämispotentiaalia. Sen lisäksi, että arkkitehtuurin avulla voidaan luoda laadukasta jokapäiväistä ympäristöä ja tukea asukkaiden paikallistunteen ja osallisuuden vahvistamista, houkuttelee arkkitehtuuri hyvin toteutettuna myös matkailijavirtoja.

Arkkitehtuurimatkailemista tukee ja sille mahdollisuuksia tarjoaa digitalisaatio. Matkailu Suomeen on kasvanut ja kansainvälistynyt nopeasti. Viidessä eri maassa kohteita sisältävä Alvar Aalto -kulttuurireitti valittiin 2021 Euroopan neuvoston kulttuurireittien joukkoon, ja Suomi valmistele Aallon arkkitehtuurituotannon esittämistä Unescon maailmanperintökohteeksi. Matkailun kestävyysparantaminen on matkailualan tulevaisuuden ja yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden kannalta avainasia. Tähän velvoittavat myös Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen Agenda 2030 -tavoitteet. Ammattitaitoisesti suunniteltu rakennettu ympäristö on olennainen osa matkakohteen vetovoimaisuutta, kilpailukykyä ja vierailukestävyttä. Vastuullisen arkkitehtuurimatkailemisen ja laadukkaan matkailurakentamisen esille nostaminen yhdessä matkailusektorin kanssa on entistä olennaisempaa, jotta matkailun kannalta houkuttelevat kohteet ja nähtävyydet säilyvät.

Tavoitetila 2035

Rakennetun ympäristön ja hyvän suunnittelun vaikutukset taloudelliseen kestävyteen tunnetaan yleisesti ja arkkitehtien osaamista hyödynnetään laaja-alaisesti. Arkkitehtuuri, suunnittelu ja muotoilu sekä alueiden ja kaupunkien houkuttelevuus kansainvälisessä vertailussa ymmärretään taloudellisina tekijöinä ja investointeina.

²⁸ Ympäristöministeriön Ryhti-hanke valmistele vuosina 2020–2023 rakennetun ympäristön tietojärjestelmää. <https://ym.fi/rakennetunymparistontietojarjestelma>

Arkkitehtuurin ala osallistuu aktiivisesti poikkialaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön skenaarioiden laatimisessa, ongelmanratkaisussa ja tulevaisuuden haasteisiin vastaamisessa. Arkkitehdit osallistuvat yhteiskunnallista ennakointia ja tulevaisuusskenaarioita tekeviin työryhmiin, ja arkkitehtien osaamista halutaan hyödyntää niin sanottujen viheläisten ongelmien ratkaisemisessa, esimerkkeinä ilmastonmuutokseen sopeutuminen, katastrofin tai sodan aiheuttama laajamittainen maahanmuutto, pandemiat ja konfliktit.

Suomi tunnetaan taitavasta ja eettisestä arkkitehtuuriosaamisestaan. Arkkitehtitoimistojen asiantuntijuus on monipuolistunut, kun arkkitehti- ja suunnittelutoimistot ovat hakeutuneet erikoistumaan erilaisiin rakentamisen osaamisalueisiin. Suomella on tarjottavanaan monialaisia konsepteja vientiin.

Arkkitehtuurikilpailuilla etsitään innovatiivisia ja tulevaisuutta luotaavia ratkaisuja, ja kilpailuja käytetään monipuolisesti eri kokoisissa ja sisällöltään ja tavoitteiltaan erilaisissa hankkeissa. Yleiset arkkitehtikilpailut varmistavat arkkitehtuurin uudistumisen ja nuorten arkkitehtien pääsyn suunnittelutehtäviin. Arkkitehtuurikilpailujen arvioinnin kriteerit vastaavat kestävän rakentamisen, kiertotalouden ja terveellisten rakennettujen ympäristöjen vaatimuksiin. Erilaiset kilpailumuodot kytkeytyvät elimellisesti rakentamisen hankintoihin ja tukevat kokonaisvaltaisesti laadukkaan rakennetun ympäristön syntymistä.

Suomalaisella arkkitehtuurilla on kansainvälisesti tunnettu ja tunnistettava identiteetti. Arkkitehtuurin arvo suomalaisessa viennissä on kasvanut kestävän suunnitteluosaamisen tunnettuuden sekä vientistrategian toteuttamisen myötä. Suomalaiset arkkitehdit hakeutuvat aktiivisesti kansainvälisiin verkostoihin, ja heidän verkostoitumistaan tuetaan. Suomi on myös houkutteleva työmarkkina-alue ulkomailta saapuville arkkitehteille. Yhteistyön kautta avautuu uusia kontakteja nopeasti kasvaviin markkina-alueisiin ja mahdollisuuksia rakentaa kestävää maailmanlaajuista talousjärjestelmää. Arkkitehtuuri- ja rakennusala ovat yhdessä löytäneet uusia liiketoimintamahdollisuuksia kestävän rakentamisen osaamisen viennistä kehittyvien maiden kasvaviin kaupunkeihin.

Arkkitehtuurin suunnittelu- ja toteutusprosessit sekä digitalisaation hyödyntämisen edut ymmärretään ja tunnustetaan kansainväliseksi kilpailueduksi. Tietomallien, keinoälyn ja virtuaalisuunnittelun käyttö on arkipäivää. Niiden avulla paitsi lisätään rakentamisen tuotavuutta ja ympäristöystävällisyyttä, myös tarjotaan toimivia välineitä rakentamisen ja maankäytön vuorovaikutusprosessien hallintaan. Rakentamisen digitaalinen osaaminen on yksi arkkitehtuuriviennin kulmakivistä.

Digitaaliset alustat ovat myös helpottaneet Suomen valikoitumista arkkitehtuurista kiinnostuneiden matkailijoiden kohdemaaksi. Vetovoimaisen arkkitehtuurin merkitys ekologisesti, sosio-taloudellisesti ja kulttuurisesti kestäväälle matkailulle ymmärretään. Uudella arkkitehtuuri- ja designmuseolla on keskeinen asema arkkitehtuurimatkailun vahvistajana.

Arkkitehtuurimatkaileutajantunnetun sekä ulkomaisille että kotimaisille matkailijoille, ja lähimatkailuun panostetaan. Arkkitehtuurimatkaileua ja matkailurakentamista on kehitetty tiiviissä vuorovaikutuksessa arkkitehtuurin alan ja matkailuelinkeinon sekä alueellisten ja paikallisten päättäjien ja rahoittajien kanssa. Euroopan neuvoston kulttuuri-reittiyhteistyössä on kehitetty moderniin arkkitehtuuriin pohjaavia matkailureittejä. Suomen maailmanperintö- ja muista merkittävistä kulttuurikohteista ja -ympäristöistä viestitään myös arkkitehtuurikohteina. Herkkien kohteiden vierailukestävyys on turvattu.

Toimenpiteet

A. Arkkitehtuurin alan roolia poikkialaisessa yhteistyössä skenaarioiden laatimiseksi ja ongelmanratkaisussa vahvistetaan

- luomalla poikkialainen, vuorovaikutteinen ja tutkimustietoa hyödyntävä toimintamalli arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön ajankohtaisten ja tulevaisuutta koskevien haasteiden ymmärtämiseen ja ratkaisujen löytämiseen, ja (*Rakennustietosäätiö RTS, Kira-Forum, KIRA-hub*)
- tukemalla arkkitehtitoimistojen omaa ja yhdessä muiden rakennusalan toimijoiden kanssa tekemää tutkimus- ja kehitystyötä sekä tarvittavien uusien liiketoimintamallien ja arvoketjujen syntymistä. (*työ- ja elinkeinoministeriö, Arkkitehtitoimistojen liitto ATL*)

B. Hankintaosaamista vahvistetaan ja arkkitehtuurikilpailujen käyttämistä hankintojen välineenä lisätään

- kehittämällä uusia ratkaisuja hankintaprosesseihin, lisäämällä osaamista laatuksien ja yhteentoimivien tietorakenteiden käytössä ja vahvistamalla julkisten toimijoiden hankintaosaamista myös valtion hankinta- ja suunnittelukäytännöissä, ja (*työ- ja elinkeinoministeriö, Motiva/Keino, RAKLI, Suomen Kuntaliitto, Senaatti-kiinteistöt*)
- kehittämällä arkkitehtuurikilpailuja käsittämään sisällöltään, tavoitteiltaan, laajuudeltaan ja teemoiltaan erilaisia kilpailutyyppejä sekä viestimällä arkkitehtuurikilpailujen merkityksestä laadukkaiden, toimivien, kustannustietoisten ja innovatiivisten ratkaisujen syntymiselle. (*Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Taiteen edistämiskeskus Taike, Senaatti-kiinteistöt, Suomen Kuntaliitto, kaupungit ja kunnat, alueelliset ja valtakunnalliset vastuumuseot*)

C. Arkkitehtuuriviennin rakenteita vahvistetaan

- laatimalla arkkitehtuurin ja rakennusalan kansainvälisyys- ja vienti-strategia yhteistyössä alojen toimijoiden kanssa, ja²⁹ (työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoministeriö, Team Finland, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Arkkitehtitoimistojen liitto ATL, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo, Kira-Hub, Business Finland)
- luomalla hakujärjestelmä kansainvälisten suunnittelu- ja tarjouskilpailujen löytämiseksi. (Arkkitehtitoimistojen liitto ATL, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA)

D. Digitaalisuuden mahdollisuuksia toimialan kehittämiseen hyödynnetään

- edistämällä digitaalisen kaksosen käyttöä rakennetun ympäristön suunnittelussa, vaikutusten arvioinnissa ja havainnollistuksissa sekä hyödyntämällä tietomalleja päätöksenteon ja tilastoinnin pohjana,³⁰ (ympäristöministeriö, BuildingSMART Finland / RTM, tutkimuslaitokset)
- lisäämällä arkkitehtien ja arkkitehtitoimistojen tekoälytietoisuutta ja -osaamista kouluttamalla arkkitehteja ja toimistoja tekoäly- ja sensori-osaamisesta, verkostoitumalla kotimaisten tekoälyorganisaatioiden kanssa³¹ ja järjestämällä kansainvälisiä konferensseja ja tapahtumia, jotka käsittelevät tekoälyä rakennetussa ympäristössä, (Arkkitehtitoimistojen liitto ATL, BuildingSMART Finland / RTM, KIRAhub, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL)
- ohjaamalla tuotekehitysrahoitusta digitaalisten teknologioiden kuten virtuaalisuunnittelun, paikatiedon ja tekoälyn soveltamiseen arkkitehtuurissa ja kaupunkisuunnittelussa, ja (työ- ja elinkeinoministeriö)
- lisäämällä kuntakentän osaamista rakennettuun ympäristöön liittyvistä digitaalisista teknologioista. (Suomen Kuntaliitto, BuildingSMART Finland / RTM, KIRAhub)

29 Strategiatyön taustaksi laaditaan selvitys kansainvälisillä arkkitehtuurimarkkinoilla menestyneiden maiden arkkitehtuurin vientistrategioista.

30 Mallilla voidaan tutkia koko prosessia suunnittelusta rakentamiseen, käyttöön ja korjaukseen.

31 Kotimaisia tekoälyorganisaatioita ovat esimerkiksi Finland's AI Accelerator FAIA ja Finnish Center of AI FCAI.

E. Alueiden kehittämistä arkkitehtuurin keinoin tuetaan ja Suomen veto-voimaa arkkitehtuurimatkailumaana kehitetään

- tunnistamalla rakennettu ympäristö erilaisten alueiden strategisen kehittämisen osatekijänä ja hyödyntämällä yhdyskuntasuunnittelua ja arkkitehtuurikohteita vetovoiman lisäämisessä kullakin alueella räätälöidysti, (työ- ja elinkeinoministeriö, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo, kunnat ja kaupungit)
- vahvistamalla suunnitelmallisesti ja yhteistyössä kulttuuriympäristöjen kehittämisen kanssa arkkitehtuuria matkailun kehittämisen käyttövoimana:
 1. hyödyntäen nykyistä enemmän arkkitehtuurin laatua matkailualueiden suunnittelussa ja matkailurakentamisessa,
 2. sisällyttäen arkkitehtuurireitit, opastus, museot ja arkkitehtuurikohteet matkailun tuotekehitys- ja markkinointitoimiin,
 3. parantaen arkkitehtuuria koskevan tiedon saatavuutta ja kehittäen digitaalisia alustoja arkkitehtuurikohteissa, ja
 4. kehittäen arkkitehtuurimatkailun vaikuttavuuden arviointia ja luomalla mittareita asiakastyytyväisyyden ja vierailukestävyyden arviointiin. (kunnat ja kaupungit, Business Finland / Visit Finland, Metsähallitus, Museovirasto, Senaatti-kiinteistöt, alueelliset ja valtakunnalliset vastuumuseot, arkkitehdit ja arkkitehtitoimistot, matkailuyrittäjät, matkailun alueorganisaatiot, tutkimusorganisaatiot, muut alan toimijat)

Paimion parantola.

Arkkitehdit Aino ja Alvar Aalto, 1933.

Valokuvaaja Tuomas Uusheimon *Paimio*-sarjasta.

Luku IV

Merkitys ja identiteetti

Arkkitehtuuri kuuluu kaikille

Arkkitehtuuri on osa kokonaisvaltaista rakennuskulttuuria (*Baukultur*), jossa rakennettu ympäristö ymmärretään olennaisena osana kulttuurista identiteettiä, monimuotoisuutta ja luontoa.

Vaikka rakennetun ympäristön ratkaisut vaikuttavat suoraan esimerkiksi ilmastotavoitteiden saavuttamiseen, arkkitehtuuria ei tule kaventaa vain rakennusteknisiksi ratkaisuksi tai välineeksi yhteiskunnallisten tai taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseen. **Arkkitehtuuri on taidetta, toiminnallisuutta, viihtyisyyttä ja elämänlaatua.**

Moniääninen arkkitehtuuri- ja yhdyskuntasuunnittelukeskustelu, jossa kuuluu myös kansalaisten ääni, luo pohjaa kulttuurisesti kestäväälle rakennetulle ympäristölle. Kansalaiskeskustelua ja -aloitteita sekä muuta ruohonjuuritason toimintaa tulee aktiivisesti nostaa osaksi rakennetun ympäristön kehittämisen prosesseja. Toimintatavat, joissa kansalaiset ovat toimijoita ja vaikuttajia myös erilaisten kohdennettujen osallistumisprosessien ulkopuolella, luovat hyvää rakennuskulttuuria.

Suomi on leimallisesti modernin arkkitehtuurin maa: vain viisi prosenttia rakennuskannastamme on rakennettu yli sata vuotta sitten.³² Suomessa on vähemmän vanhoja rakennuksia kuin missään muussa Euroopan maassa. Arvokas modernin arkkitehtuurin rakennusperintömme on laadukasta arjen arkkitehtuuria, joka koostuu kirkkojen ja kaupungintalojen ohella sairaaloista, kouluista, tehtaista ja asuintaloista sekä kaupunki- ja alue-suunnittelusta ja suunnitteluperiaatteista. Panostaminen arkisten julkisten rakennusten arkkitehtuuriin kuvastaa demokraattisuuden perinnettämme. Kulttuuriympäristön identiteetin vaaliminen vahvistaa asukkaiden kuulumisen tunnetta.

Keskustelun avaajina toimivat luontevasti myös **näyttelyt ja tapahtumat**. Museotoiminta tarjoaa laajoja näkökulmia arkkitehtuurin perinteistä ja käytännöistä nykyarkkitehtuuriin ja rakennetun ympäristön tulevaisuuteen. Arkkitehtuurinäyttelyitä toteuttavat pääasiallisesti valtakunnalliset vastuumuseot Arkkitehtuurimuseo ja Alvar Aalto -museo sekä alueelliset vastuumuseot.³³ Suunnitteilla on uuden, kansainvälisesti kunnianhimoisen, Arkkitehtuurimuseon ja Designmuseon toiminnot yhdistävän museon perustaminen, jolloin uudelle arkkitehtuuri- ja designmuseolle siirtyisivät niin arkkitehtuurin kuin muotoilun valtakunnallisten vastuumuseoiden tehtävät.

Näyttelyiden toteuttamiseen on Suomessa tällä hetkellä melko rajalliset tuotannolliset resurssit. Arkkitehdit myös osallistuvat verrattain vähän lähialueiden biennaaleihin ja poikkitieteellisiin ja -taiteellisiin konferensseihin. Kansainvälisen näyttelytoiminnan merkitys on kuitenkin suuri, ja esimerkiksi vuonna 1980 perustetun Venetsian arkkitehtuuri-biennaalin kävijämäärät ovat jatkuvasti kasvaneet.³⁴

32 Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/rakke/2019/rakke_2019_2020-05-27_kat_002_fi.html

33 Uudistetun museolain (2020) mukaan alueelliset ja valtakunnalliset vastuumuseot korvaavat aiemman maakunta- ja aluetaidemuseojärjestelmän sekä valtakunnallisen erikoismuseojärjestelmän.

34 Vuoden 2021 Venetsian arkkitehtuuribiennaalissa kävi puolen vuoden aikana yli 300 000 näyttelyvierasta ja Suomen paviljonki saavutti ennätyselliset 107 000 kävijää. Suomen New Standards -näyttelystä uutisoitiin muun muassa *The New York Timesissa*, *BBC Onlinessa* ja *The Guardianissa* sekä kymmenissä muissa merkittävässä kansainvälisissä medioissa, joiden globaali levikki on yhteensä lähes 85 miljoonaa lukijaa. Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo, 2021.

Tavoitela 2035

Arkkitehtuurin rooli ihmisten elämässä ja arkea tukevissa tilankäytön ja toiminnallisuuden ratkaisuisissa ymmärretään ja laadukkaaseen suunnitteluun panostetaan. Rakennetun ympäristön arvostus on lisääntynyt, kun arkkitehtuurista löytää helposti tietoa, ja rakennettua ympäristöä koskeva keskustelu tarttuu ajankohtaisiin, laajaa kiinnostusta herättäviin teemoihin. Keskustelua käydään monipuolisesti, ja kansalaisyhteiskunta on entistä näkyvämmässä roolissa.

Arkkitehtuurin alan ammattilaiset osallistuvat aktiivisesti julkiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tuovat asiantuntemuksensa ja näkemyksensä osaksi mielipiteen- ja tiedonvaihtoa. Suomessa on vahva arkkitehtuurijournalismin kulttuuri, joka tukee vireää julkista keskustelua ja tarjoaa uusia näkökulmia arkkitehtuurin ja rakentamisen ilmiöihin. Arkkitehtuurijournalismi on asiantuntevaa, ja siinä kuuluu suunnittelijan ja käyttäjän ääni. Keskustelu lisää ymmärrystä rakennettuun ympäristöön vaikuttavista voimista. Arkkitehtuurin toimijat ovat aktiivisia kansainvälisen median suuntaan, ja näkyvyyden lisäämisessä ymmärretään ammattitaitoisen viestinnän merkitys.

Rakennuskulttuuriamme ja rakennusperintöömme arvostetaan ja niitä halutaan aktiivisesti vaalia. Rakennusperinnön merkitys ymmärretään myös hyvinvoinnin ja alueellisen elinvoiman vahvistajana sekä kansainvälisenä vetovoimatekijänä. Eri aikakausien rakennuskantaa ylläpidetään, hoidetaan, korjataan ja suojellaan.

Arkkitehtuuri- ja designmuseosta on muodostunut arkkitehtuuria ja muotoilua eteenpäin vievä ja aloja voimauttava toimija. Museo tarjoaa näyttävän alustan arkkitehtuurin esittelylle ja vaikuttavan foorumin alan yhteiskunnalliselle keskustelulle. Arkkitehtuurin näyttely- ja tapahtumatoiminta sekä kansainväliset kiertonäyttelyt ovat vastavuoroisia kansainvälisten toimijoiden kanssa. Näyttely- ja tapahtumatoimijat arvostavat nykyarkkitehtuurin juuria, tuovat esiin ajankohtaisia ilmiöitä, tulevaisuuteen suuntaavia ajatuksia ja kokeiluja sekä nostavat uusia näkökulmia arkkitehtuurikeskusteluun.

Suomeen on syntynyt vahva arkkitehtuuritapahtumien sekä rakennettuun ympäristöön liittyvien kaupunki- ja kylätapahtumien kulttuuri. Arkkitehtuuritriennaali, valtakunnalliset ja alueelliset näyttelyt sekä esimerkiksi verkkoalustoilla toteutettavat keskustelut ja konferenssit houkuttelevat niin kotimaista suurta yleisöä kuin kansainvälisiä asiantuntijoita. Suomen maine arkkitehtuurimaana on kasvanut entisestään, ja kansainväliset kuraattorit, asiantuntijat ja median edustajat seuraavat aktiivisesti suomalaista arkkitehtuurikenttää.

Toimenpiteet

A. Elinympäristöä koskevaa keskustelua edistetään

- tuomalla entistä vahvemmin esiin laajaa yleisöä puhuttelevia näkökulmia arkkitehtuuriin ja rakennettuun ympäristöön sekä kehittämällä uusia yleisöjä saavuttavia keskustelun ja viestinnän muotoja, (*Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo, tiedotusvälineet, muut alatoimijat*)
- lisäämällä eri-ikäisten ja -taustaisten ihmisten ympäristönlukutaitoa ja vahvistamalla heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja osallistua siitä käytävään keskusteluun eri foorumeilla, ja (*kunnat ja kaupungit, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo, kansalaisjärjestöt, opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö, Opetushallitus*)
- tarjoamalla toimittajille lisäkoulutusta ja selvittämällä mahdollisuutta arkkitehtuuriin ja rakennuskulttuuriin keskittyvän kirjoittajakoulun perustamiseen sekä vahvistamalla arkkitehtitoimistojen viestintäosaamista. (*Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo, Arkkitehtitoimistojen liitto ATL, muut alan toimijat*)

B. Paikkojen identiteettiä vahvistetaan

- lisäämällä kuntien, yritysten, muiden yhteisöjen ja asukkaiden ymmärrystä paikkojen identiteetin ja kulttuuriympäristön merkityksestä ja nostamalla esiin arkkitehtuurin paikallisia erityispiirteitä sekä vahvistamalla osaamista perinteisessä rakentamisessa, (*alueelliset vastuumuseot, maakuntien liitot, kunnat ja kaupungit, kulttuuriympäristötoimijat, oppilaitokset*)
- luomalla malli tai ohje talo-, kortteli- ja kyläkirjalle, joka kertoo talon tai alueen historian ja tarinan ja antaa tarpeellista tietoa nykyisille ja uusille asukkaille kattaen rakennuksen tai alueen koko elinkaaren, ja ³⁵ (*Suomen kotiseutuliitto, Kiinteistöliitto, kansalaisjärjestöt, Museovirasto, opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö*)
- syventämällä rakennus- ja taidealojen välistä yhteistyötä, tukemalla entistä laajemmin taiteen käyttöä hyvän ympäristön rakentamisessa prosenttiperiaatteen malleilla sekä kehittämällä julkisen taiteen prosesseja ja hankintojen hyvää laatua. (*Taiteen edistämiskeskus Taike, Rakennustietosäätiö RTS, alueelliset vastuumuseot, kaupungit ja kunnat, opetus- ja kulttuuriministeriö*)

35 Rakennuksen käyttö- ja huoltokirjasta on säädetty laissa (MRL 117 i §). Lisätietoja rakentamismääräyskokoelmassa: https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Rakentaminen/Kiinteiston_yllapito_ja_korjaaminen/Kiinteiston_kaytto_ja_huoltoohje

C. Rakennetun ympäristön kulttuurisia arvoja edistetään

- kehittämällä valtion kiinteistöomaisuuden hoitoa ja käyttöä kohteiden kulttuurihistoria, valtion kiinteistöstrategia³⁶ ja toimitilastrategia huomioiden, (*Senaatti-kiinteistöt, Metsähallitus, Väylävirasto, Suomenlinnan hoitokunta, Museovirasto, ympäristöministeriö*)
- vahvistamalla modernin rakennusperinnön arvostusta ja lisäämällä ennakkoava rakennussuojelua, (*Museovirasto, alueelliset ja valtakunnalliset vastuumuseot, Senaatti-kiinteistöt, ELY-keskukset, ympäristöministeriö*)
- tarjoamalla rakennusten omistajille tietoa ja kehittämällä taloudellisia kannustimia³⁷, jotta omistajat huolehtisivat rakennuksistaan mahdollisimman hyvin, ja (*ministeriöt, Museovirasto, alueelliset vastuumuseot*)
- luomalla arvottamiskehikko, jossa kulttuuriset ja sosiaaliset arvot huomioidaan teknisten ja taloudellisten arvojen kanssa tasavertaisesti olemassa olevia rakennuksia ja rakennuskantaa koskevassa päätöksenteossa. (*ympäristöministeriö, Museovirasto, ELY-keskukset*)

D. Arkkitehtuurinäyttely- ja tapahtumakulttuuria vahvistetaan

- muodostamalla tulevasta arkkitehtuuri- ja designmuseosta alan ja sen toimijoiden toiminnan kehittämisen keskeinen alusta ja väline, (*Arkkitehtuurimuseo, Designmuseo, opetus- ja kulttuuriministeriö*)
- tukemalla museoiden ja muiden näyttelyjärjestäjien arkkitehtuuriin ja rakennettuun ympäristöön liittyvää näyttelytoimintaa ja tapahtumia, (*opetus- ja kulttuuriministeriö, Museovirasto, Taiteen edistämiskeskus Taike, kunnat ja kaupungit, säätiöt ja rahastot, museot*)
- kehittämällä Alvar Aalto -symposiumista Suomen kansainvälinen arkkitehtuuritriennaali, ja (*Alvar Aalto -säätiö, muut alan toimijat*)
- luomalla toimintamalli kansainvälisten kuraattoreiden, kriitikoiden ja median edustajien kutsumiseksi Suomeen aiempaa järjestelmällisemmin. (*Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo, ulkoministeriö, Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit, Arkkitehtuurimuseo, Alvar Aalto -säätiö*)

36 Valtion kiinteistöstrategia, 2010. Strategian päivitys on parhaillaan käynnissä. <https://vm.fi/documents/10623/307565/Valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+-+valtion+kiinteist%C3%B6strategiaksi+2010/484585dc-6a39-48f9-a083-81a76189e689>

37 Kannustin voi olla esimerkiksi yksityisten ihmisten kulttuuriperintöä omistaville säätiöille tekemien lahjoitusten veroseuraamuksettomuus.

Arkkitehtuurin taiteen perusopetusta Jyväskylän kuvataidekoulussa.

Kuva Ilpo Vuorela.

Luku V

Koulutus ja tutkimus

Panostaminen koulutukseen ja tutkimukseen turvaa rakennetun ympäristön tulevaisuuden

Rakennetun ympäristön lukutaito ja arkkitehtuurikoulutus ovat viime vuosikymmeninä kehittyneet yleisesti ottaen myönteisesti. Rakennetun ympäristön tulevaisuuden osaamistarpeita, jatkuvaa oppimista ja ajankohtaisia kysymyksiä on otettu eri tavoin huomioon muun muassa uudistettaessa varhaiskasvatusta, esi- ja perusopetusta, toisen asteen koulutusta, korkeakoulutusta, taiteen perusopetusta ja vapaata sivistystyötä.

Korkeatasoinen arkkitehtuurin koulutus ja monialainen rakennetun ympäristön tutkimus ovat laadukkaan, viihtyisän ja turvallisen sekä ekologisesti kestävästä rakennetun ympäristön edellytys. Suomessa arkkitehtuurin alan koulutusta annetaan yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Erilaiset koulutusohjelmat antavat valmiudet muun muassa rakennus- ja kaupunkisuunnitteluun sekä maisema-arkkitehdin työhön ja muihin asiantuntijatehtäviin. Yhteiskunnan kulttuurinen moninaistuminen, rakentamisen ja maankäytön vähähiilisyysvaatimukset sekä suunnittelutehtävien, täydennys- ja korjausrakentamisen ja suojelekysymysten monimutkaistuminen edellyttävät alan ammattilaisilta uudenlaista osaamista.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan korkeakoulujärjestelmää tullaan kehittämään oppijan ja jatkuvan oppimisen alustaksi niin, että eri statuksella toimivat oppijat voisivat opiskella joustavasti opintoja kaikkien Suomen korkeakoulujen tarjonnasta.³⁸ Hallitusohjelman pohjalta valmisteltu jatkuvan oppimisen uudistustyö tulee osaltaan vastaamaan arkkitehtuurin alan täydennyskoulutuksen kehittämistarpeisiin. Tällä hetkellä täydennyskoulutusta tarjoavat useat eri tahot, mutta tarjontaa ei koordinoita.

Uusien osaamistarpeiden lisäksi alalla on viime vuosina ollut pula työvoimasta, erityisesti vaativimmissa tehtävissä ja pienemmillä paikkakunnilla ja huolimatta siitä, että yliopistot ovat lisänneet arkkitehtikoulutuksen aloituspaikkoja ja ammattikorkeakoulujen rakennusarkkitehtikoulutus käynnistettiin vuonna 2014 uudestaan. Arkkitehtuurin alan koulutuksen ja työvoiman tarve tulisikin perusteellisesti selvittää tulevaisuutta varten. Arkkitehtuurin alan ammattilaisten lisäksi Suomessa on pulaa monista muista rakentamisen erityisosaajista, kuten esimerkiksi rakennusalan työnjohtajista.

Tutkimuskohteina arkkitehtuuri, kaupunkisuunnittelu, maisema-arkkitehtuuri ja rakennettu ympäristö liittyvät laajempiin kulttuurisiin, yhteiskunnallisiin ja ekologisiin yhteyksiin. Tämän vuoksi tutkimusta tulee kannustaa monitieteisiin ja

38 Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/osaamisen-sivistyksen-ja-innovaatioiden-suomi>

tieteidenvälisiin kysymyksenasetteluihin ja tieteenalarajat ylittävään kansainväliseen tutkimusyhteistyöhön.³⁹

Arkkitehtuurin koulutuksen ja tutkimuksen lisäksi eri koulutusasteilla annettava arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatus syventää laaja-alaista ymmärrystä rakennetusta ja muotoilusta maailmasta. Se vahvistaa lasten, nuorten ja aikuisten rakennetun ympäristön arvostusta ja kehittää heidän kiinnostustaan ja valmiuksiaan osallistua ympäristön kehittämiseen. Esimerkiksi taiteen perusopetuksessa arkkitehtuurin taiteenalan oppilasmäärissä on ollut viimeisten kymmenen vuoden aikana nähtävissä kasvua, mutta arkkitehtuuria opiskelevia on kuitenkin edelleen alle prosentti koko taiteen perusopetuksen oppilasmäärästä.⁴⁰ Arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen vahvistamiseksi tarvitaan edelleen aiempaa läpäisevämpiä, pitkäjänteisempiä ja systemaattisempia toimenpiteitä, joilla tuetaan tavoitteellisesti ja pitkäjänteisesti oppijoiden koulutusjatkumon ja jatkuvan oppimisen toteutumista.

Tavoitetila 2035

Suomalainen arkkitehtuurialan koulutus on laadukasta ja kansainvälistä, ja sitä tarjotaan laaja-alaisesti ja hyvin resurssein. Arkkitehtuurikoulutuksen keskiössä on yhteisen ympäristön ja hyvinvoivan yhteiskunnan kehittäminen. Kestävä suunnittelu ja rakentaminen on arkkitehtuuri- ja rakennusalan koulutuksen keskeinen lähtökohta ja sisäistetty periaate.

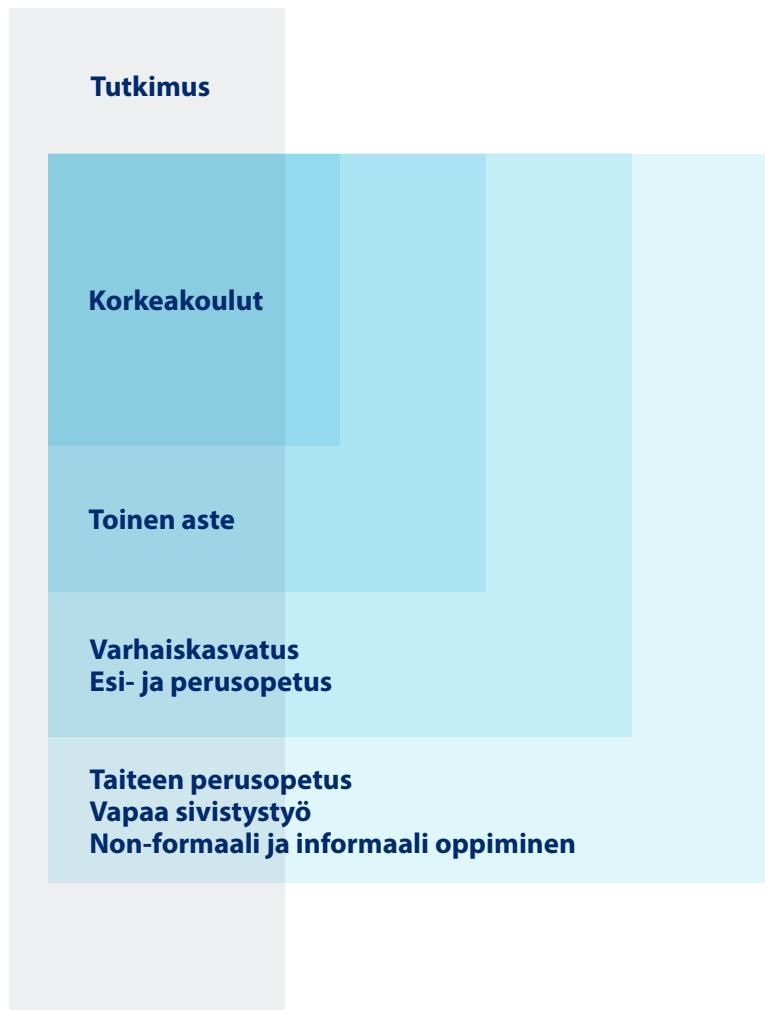
Korjausrakentamista, restaurointia ja rakennussuojelua arvostetaan tärkeänä osana ammattitaitoa. Osaamiseen kuuluu myös kulttuurinen tietoisuus, joka kattaa kulttuurisen moninaisuuden, historian ja kulttuuriperinnön. Yliopistojen, korkeakoulujen ja muiden tutkimusta tekevien toimijoiden välinen koulutus- ja tutkimusyhteistyö sekä Suomessa että kansainvälisesti lisää valmiuksia vastata yhteiskunnallisiin haasteisiin ja moniarvoistaa arkkitehtuurin taiteellisia päämääriä.

³⁹ Arkkitehtuuria ja rakennettua ympäristöä tutkitaan myös lähialoilla: kaupunkitutkimuksessa, maisemantutkimuksessa, kulttuuriympäristötutkimuksessa, taidehistoriassa ja ympäristöpsykologiassa.

⁴⁰ Luoma Tiia, Taiteen perusopetus 2020. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2019–2020 (Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2020:4).

Kuvio 10. Arkkitehtuurikasvatuksen, -koulutuksen ja -tutkimuksen kehät.

Tutkimus luo uutta tietoa rakennetusta ympäristöstä. Tutkittu tieto on pohjana eri asteilla annettavalle arkkitehtuuri- ja ympäristökasvatukselle ja -koulutukselle. Non-formaalia ja informaalia oppimista rakennetusta ympäristöstä voidaan edistää esimerkiksi hyödyntämällä monipuolisesti viestinnän eri keinoja.

Kansainvälisesti verkostoitunut, laadukas tutkimus on olennainen osa oppimista, opetuksen kehittämistä ja arkkitehtuurin uudistumista. Arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön monimuotoisuus, laaja kytkeytyneisyys ja nopea muutos edellyttävät, että kasvava osa tutkimuksesta on monitieteistä, tieteidenvälistä tai poikkitieteellistä. Uusin tutkimustieto tukee opetusta eri tasoilla ja tuottaa uutta osaamista ja syvällistä ymmärrystä alasta. Tutkimustietoa hyödynnetään käytännön työssä niin rakentamisen kehittämisessä kuin korkealuokkaisen rakennetun ympäristön tuottamisessa.

Opetuksen, tutkimuksen ja täydennyskoulutuksen resurssit takaavat mahdollisuudet kouluttaa riittävä määrä arkkitehtuurin ammattilaisia, joiden monipuolinen osaaminen vastaa laajentuneen tehtävänkuvan tarpeisiin. Oikein mitoitettut opiskelijoiden sisäänottomäärät ja koulutuksen laaja-alaisuus takaavat ammattikunnan valmiudet reagoida yhteiskunnallisiin muutoksiin ja ottaa johtava rooli viihtyisän, laadukkaan ja kestävä ympäristön suunnittelussa. Alalla toimivat jatko- ja täydennyskoulutautuvat osaamistarpeidensa mukaisesti, ja arkkitehtuurin täydennyskoulutustarjontaa on riittävästi ja laaja-alaisesti. Myös alan yritysten omaa innovaatio- ja tutkimustoimintaa ja tuotekehitystyötä tuetaan.

Osana jatkuvaa oppimista arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatus on kehittynyt eri koulutusasteilla aiempaa tavoitteellisemmaksi, laadukkaammaksi ja kattavammaksi. Arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatus on kaikille saavutettavaa, ja se kattaa eri-ikäisten oppijoiden koko oppimispolun. Rakennetun ympäristön arvostus ja ymmärrys nähdään kansalaistaitona. Arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen pedagogista osaamista on kehitetty monipuolisesti opetushenkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksessa sekä kehittämishankkeiden ja yhteistyöverkostojen avulla. Arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatus mielletään yhdeksi koulutusjärjestelmämme vahvuudeksi, ja sen laadukkaiden pedagogisten käytäntöjen leviämistä myös maailmalle tuetaan.

Toimenpiteet

A. Luovuuden, tiedon ja vastuullisuuden merkitystä arkkitehtuurikoulutuksessa korostetaan

- panostamalla kansainvälisiin kontakteihin ja yhteistyöhön, (*korkeakoulut*)
- lisäämällä tutkimuksen ja jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia, (*korkeakoulut*)
- panostamalla yhteistyöhön korkeakoulujen kesken, ja (*korkeakoulut*)
- luomalla mahdollisuuksia erikoistumiselle ja syväosaamiselle. (*korkeakoulut*)

B. Kestävä suunnittelu ja rakentaminen nostetaan koulutuksen läpäiseväksi periaatteeksi

- vahvistamalla kestävä rakentamisen laaja-alaista huomiointia arkkitehtuurin alan opintokokonaisuuksissa, täydennyskouluksessa ja tutkimuksessa, ja (*korkeakoulut*)
- vahvistamalla kiertotalouden, kestävä kehityksen ja laadukkaiden rakentamismenetelmien osaamista kehittämällä rakennus- ja taideteollisuusalojen ammatillisia tutkintoja edelleen. (*Opetushallitus*)

C. Arkkitehtuurin ja rakennusalan osaamisen laadusta ja mitoittamisesta huolehditaan tulevaisuuden tarpeita vastaaviksi

- kehittämällä ja rakennusalan osaamistarpeiden ja tarvittavien osaajien määrän ennakkointia, (*Opetushallitus, Osaamisen ennakkointifoorumi, opetus- ja kulttuuriministeriö*)
- laatimalla kattava selvitys arkkitehtuurin alan ammattilaisten osaamisesta, työvoimatarpeesta sekä tulevaisuuden haasteista huomioiden niin nykyisen ammattikorkeakoulutuksen kuin yliopistokoulutuksen tuottamat osaajat, (*alan toimijat, opetus- ja kulttuuriministeriö*)
- mitoittamalla arkkitehtuurikoulutuksen sisäänottomäärät vastaamaan tehtyjä selvityksiä ja ottaen huomioon jatkuvan oppimisen uudistuksen tavoitteet, (*korkeakoulut*)
- kehittämällä alan jatkokoulutusmahdollisuuksia korkeakouluissa, tavoitteena esimerkiksi korjausrakentamisen, kestävän maankäytön ja kaupunkisuunnittelun osaamisen valtakunnallinen kattavuus, ja (*korkeakoulut*)
- vahvistamalla arkkitehtuurialan täydennyskoulutustarjontaa ja viestimällä siitä. (*alan toimijat*)

D. Rakennetun ympäristön tutkimusta vahvistetaan

- panostamalla monitieteiseen yhteistyöhön, jossa huomioidaan kestäväyyden eri näkökulmat ja luonnon merkitys osana elinympäristöä, (*korkeakoulut, tutkimuslaitokset*)
- panostamalla arkkitehtuurin alan tutkijakoulutukseen, tieteelliseen julkaisutoimintaan ja viestintään sekä tutkimusorganisaatioiden väliseen yhteistyöhön, (*korkeakoulut, tutkimuslaitokset*)
- nostamalla arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön tutkimuksen tasoa monialaisesti siten, että kilpailtua tutkimusrahoitusta saadaan kansallisista, (*Suomen Akatemia, Business Finland*), eurooppalaisista ja kansainvälisistä lähteistä nykyistä useammalle hankkeelle, ja (*korkeakoulut, tutkimuslaitokset*)
- rohkaisemalla tutkimuksen ja käytännön yhdistämiseen ja kokeellisen kehitystyöhön sekä tutkimustiedon jalkauttamiseen kiinteistö- ja rakennusalan yhteistyönä. (*Rakennustietosäätiö RTS, muut alan toimijat*)

E. Arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen roolia vahvistetaan

- korostamalla arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen merkitystä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen kulttuurikasvatussuunnitelmien kehittämisessä, (*opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjät, opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus, arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen toimijat*)

- tukemalla uusien pedagogisten materiaalien, menetelmien ja työkalujen kehittämistä eri koulutusasteilla annettavaan arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatukseen, (*opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjät, opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus, arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen toimijat*)
- kehittämällä eri koulutusasteiden opetushenkilöstön pedagogista osaamista arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksessa⁴¹ sekä suuntaamalla valtion rahoittaman opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskoulutuksen rahoitusta arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen hankkeisiin, ja (*opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus, taiteen perusopetuksen, vapaan sivistystyön ja kulttuurikasvatuksen toimijat, pedagogiset opettajajärjestöt*)
- käyttämällä monimuotoista viestintää osana ihmisten laaja-alaista ja jatkuvaa ympäristökasvatusta. (*kaikki toimijat*)

41 Vahvistetaan arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen sisällymistä varhaiskasvatuksen opettajan, perusopetuksen luokan- ja aineenopettajan ja lukiokoulutuksen aineenopettajan tutkintokoulutuksiin ja muuhun opettajankoulutukseen.

Kansallismuseon laajennusosasta järjestetyn Uusi Kansallinen -arkkitehtuurikilpailun voittaja "Atlas".

JKMM Arkkitehdit, 2019.

Kuva JKMM Arkkitehdit ja Museovirasto.

Yhteenveto

Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma pyrkii muodostamaan kokonaisvaltaisen kuvan keskeisistä, tässä ajassa rakennettuun ympäristöön vaikuttavista ilmiöistä. Se ehdottaa tavoitteita ja keinoja, joilla rakennetun ympäristön muovautumiseen voidaan vaikuttaa siten, että kulttuuriset ja sosiaaliset näkökulmat huomioidaan ekologisten ja taloudellisten näkökulmien rinnalla.

Ohjelman keskeinen viesti on, että hyvän rakennetun ympäristön muodostumiseen tarvitaan monialaista yhteistyötä, osaamista ja keskustelua.

Kuvio 11. Kestävyyden ulottuvuudet rakennetun ympäristön muodostumisen eri vaiheissa.

		AJALLINEN ULOTTUVUUS			
		Suunnittelu	Rakentaminen	Ylläpito	
KESTÄVYYDEN ULOTTUVUUS	Kestävyyden neljä perinteistä ulottuvuutta	Taloudellinen Sosiaalinen Ekologinen Kulttuurinen	Suunnittelun kestävyys (mm. ympäristöä säästävät suunnitteluratkaisut)	Rakentamisen kestävyys (mm. ympäristön kannalta kestävät materiaalit)	Kestävät ylläpidon ja hoidon ratkaisut
	Kestävyyden uudet ulottuvuudet	Pitkäikäisyys	Suunnitteluratkaisujen pitkäikäisyys (ajattomuus)	Rakentamisen pitkäikäisyys (mm. pitkään kestävät rakentamisratkaisut)	Rakennusten kunnon vaaliminen
		Esteettinen kestävyys	Ylisukupolvinen estetiikka ja tila uusille estetiikoille	Käytännön estetiikka (joka tukee rakentamisratkaisuja)	Alkuperäisten ratkaisujen kunnioittaminen korjatessa

Hyvän elinympäristön luomista edesauttaa korkealaatuinen rakennuskulttuuri. Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma piirtää kuvaa niistä monista tahoista, toimijoista ja keinoista, joiden avulla hyvä rakennuskulttuuri syntyy. Ohjelmassa esitelty Davosin julistus ja siihen sisältyvä laatutyökalu näyttävät suuntaa rakennetun ympäristön laadun kehitykselle.

Kestävä arkkitehtuuri luo toimivat ja planetaarista hyvinvointia edistävät puitteet yhteiskunnalliselle elämälle. Se vähentää eriarvoisuutta ja luo osallisuuden kokemuksia. Kestävä elinympäristö on kaunis ja viihtyisä, ja siinä kulttuuriperinnöllä on luonteva yhteys jokapäiväiseen elämään. Laadukas rakennettu ympäristö myös tukee alueiden elinvoimaisuutta.

Siirtymä kiertotalouteen ja vähähiilisyteen edellyttää uudenlaisia tapoja suunnitella, rakentaa, käyttää ja huoltaa rakennettua ympäristöä. Muutos koskee kaikkia; niin suunnittelun, rakentamisen ja ylläpidon ammattilaisia kuin asukkaitakin. Kestävä siirtymä edellyttää ihmisiltä uudenlaista ajattelua ja osaamista. Tämä asettaa yhteiskunnalle haasteen huolehtia siitä, että tietoa sekä mahdollisuuksia oppia ja kouluttautua on saatavilla kaikille. Laaja-alainen ympäristökasvatus ja sen osana arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatus luovat pohjaa elinympäristön kehittämistä ja vaalimista koskevalle ymmärrykselle, jota voidaan pitää tulevaisuuden kansalaistaitona.

Ohjelman valmisteluprosessi

Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä ympäristöministeriö asettivat 26.4.2019 työryhmän laatimaan ehdotuksen Suomen uudeksi arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi eli *apoliksi*.⁴² Laajaan ja osaamiseltaan monipuoliseen työryhmään ja asiantuntijaryhmään osallistui edustajia eri ministeriöistä, virastoista, kunnista, järjestöistä ja koulutuksen toimijoista sekä arkkitehtien ammattikunnasta. Valmistelutyöhön sisältyi toukokuun 2019 ja lokakuun 2020 välillä 11 työryhmän kokousta.

Työryhmän ja asiantuntijaryhmän kokousten lisäksi järjestettiin neljä työpajaa, joihin kutsuttiin laaja joukko sidosryhmien edustajia. Työpajat käsittelivät teemoja ”Ilmasto ja kestävä kehitys” (lokakuu 2019, 49 osallistujaa), ”Elämisen murros” (joulukuu 2019, 51 osallistujaa), ”Kansainvälistyminen” (helmikuu 2020, 61 osallistujaa) ja ”Kasvatus ja koulutus” (toukokuu 2020, 59 osallistujaa). Syyskuussa 2020 järjestettiin avoin kuulemistilaisuus, johon osallistui lähes 120 sidosryhmien edustajaa.

Marraskuussa 2019 järjestettiin lisäksi kaksi kansainvälistä konferenssia: ”Architecture for Common Good” ja ”Creating the Future III: Creative Education in Architecture”. Molempiin osallistui noin 200 asiantuntijaa eri puolilta Eurooppaa.

⁴² Arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa laativan työryhmän hankesivu: <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM017:00/2019>

Työryhmän ohjelmaehdotus *Kohti kestävää arkkitehtuuria* valmistui vuoden 2020 lopussa. Työryhmä luovutti ehdotuksensa tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikolle sekä ilmasto- ja ympäristöministeri Krista Mikkoselle 12.1.2021.

Helmikuun 2021 alussa ohjelma lähetettiin lausuntokierrokselle, joka kesti maaliskuun 2021 puoliväliin. Lausuntoja vastaanotettiin yhteensä 77 kappaletta. Opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö koostivat keskeisen lausuntokierroksella saadun palautteen yhteenvedoksi, joka julkaistiin hankkeen verkkosivulla.

Lisäksi työryhmän ohjelmaehdotusta tarkasteltiin yhteistyössä Sofi-hankkeen (Science Advice Initiative of Finland) kanssa toteutetussa tutkijayhteistyössä. Sen tarkoituksena oli saada asiantuntijapalautetta ohjelman vaikuttavuuden parantamiseksi. Työhön osallistui kahdeksan tieteellistä arvioijaa, jotka tapasivat elokuun ja lokakuun 2021 aikana viisi kertaa. Tapaamisiin osallistui myös ministeriöiden ja virastojen edustajia.

Elokuun ja joulukuun 2021 välisenä aikana järjestettiin myös toistakymmentä sidosryhmätapaamista ohjelmaehdotuksesta lausuntoja antaneiden tahojen, kuten kaupunkien, liittojen, viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Tapaamisissa käytiin läpi sidosryhmien lausuntojen sisältöä ja ydinkysymyksiä sekä ohjelman toimeenpanoon liittyviä tehtäviä.

Ohjelmaehdotus on viimeistelty lopulliseksi valtakunnalliseksi arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi lausuntopalautteen, sidosryhmäkeskustelujen ja tutkijoilta saadun palautteen pohjalta ministeriöiden ja virastojen edustajien muodostamassa työryhmässä. Työhön on osallistunut myös ohjelmatyöryhmän jäseniä ja sihteeristöä.

Apolin toimeenpano ja seuranta

Kuvio 12. Apolin ulottuvuudet ja keskeiset toimijat.

Arkkitehtuuripoliittikkaa tehdään kansainvälisellä, valtakunnallisella ja paikallisella tasolla.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö käynnistävät arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimeenpanon ja ohjelman toteutumisen seurannan vuoden 2022 alussa. Toimeenpanossa huomioidaan myös kansainväliset arkkitehtuuripoliittikkaan liittyvät aloitteet ja niihin sisältyvien tavoitteiden edistäminen Suomessa valtakunnallisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman rinnalla. Osana toimeenpanoa koordinoidaan ja seurataan sekä siten myös tuetaan eri toimijoita ohjelman toimenpiteiden toteuttamisessa. Vuoden 2022 aikana käynnistetään esimerkiksi paikallisia arkkitehtuuriohjelmaa ohjeistava ja edistävä työ. Valtioneuvoston julkaisusarjassa nyt ilmestyvän ohjelman lisäksi ohjelmasta tullaan julkaisemaan myös muita versioita.

Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma on päivittyvä asiakirja. Seuraavan valtakunnallisen ohjelmatyön aloittamisen voi arvioida tulevan ajankohtaiseksi kymmenen vuoden päästä eli 2020-luvun lopulla. Mikäli tarpeen, voidaan valtakunnallista arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa päivittää tai täydentää ohjelmien kokonaisvaltaisen uusimisen välillä.

Ohjelmaehdotuksen laatinut työryhmä

Puheenjohtajisto

Riitta Kaivosoja

ylijohtaja, työryhmän puheenjohtaja
opetus- ja kulttuuriministeriö

Petra Havu

kulttuuriasianneuvos, työryhmän 1. varapuheenjohtaja
opetus- ja kulttuuriministeriö

Harri Hakaste

yliarkkitehti, työryhmän 2. varapuheenjohtaja
ympäristöministeriö

Työryhmän jäsenet

Markku Hedman, yliasiamies, Rakennustietosäätiö RTS

Pekka Heikkinen, professori, Aalto-yliopisto

Reetta Heiskanen, vt. museonjohtaja, Arkkitehtuurimuseo (30.8.2020 saakka), museonjohtaja, Helsingin kaupunginmuseo (31.8.2020 alkaen)

Henna Helander, puheenjohtaja, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA

Vesa Humalisto, puheenjohtaja, Arkkitehtitoimistojen liitto ATL (31.12.2019 saakka)

Anne Jarva, kehittämisspäälikkö, Suomen Kuntaliitto

Sirkkaliisa Jetsonen, yliarkkitehti, Museovirasto

Anni Laurila, arkkitehti, Architect Anni Laurila Oy

Leena Rossi, kaupunkisuunnittelu- ja maankäyttöjohtaja, Jyväskylän kaupunki

Kimmo Rönkä, toimitusjohtaja, Rönkä Consulting Oy

Olli Voutilainen, erityisasiantuntija, Työ- ja elinkeinoministeriö

Työryhmän pysyvät asiantuntijajäsenet

Mikko Hartikainen, opetusneuvos, Opetushallitus

Heikki Hepoaho, tiedekeskuksen päällikkö, Metsähallitus

Kirsi Kaunisharju, kulttuuriasianneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö

Niina Kilpelä, yliarkkitehti, ympäristöministeriö

Matti Kuittinen, erityisasiantuntija, ympäristöministeriö

Anne Mattero, neuvotteleva virkamies, opetus- ja kulttuuriministeriö

Mirva Mattila, kulttuuriasianneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö

Tuija Mikkonen, ympäristöneuvos, ympäristöministeriö

Tarmo Mykkänen, opetusneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö

Pilvi Nummi, tutkijatohtori, Aalto-yliopisto

Sihteeristö, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo

Hanna Harris, toiminnanjohtaja (8.3.2020 saakka)

Miina Jutila, vt. toiminnanjohtaja (9.3.–14.6.2020), asiantuntija

Katarina Siltavuori, toiminnanjohtaja (15.6.2020 alkaen)

Eeva Astala, asiantuntija

Heini Lehtinen, asiantuntija

Katja Lindroos, asiantuntija, toimitusjohtaja, Urban Practice

Ohjelman viimeistelyvaihe

Tiedearviointi

Tutkijat:

Kirsi Pauliina Kallio, professori, ympäristökasvatus, Tampereen yliopisto

Sanna Lehtinen, Research Fellow, Aalto-yliopisto

Panu Lehtovuori, professori, yhdyskuntasuunnittelun teoria, Tampereen yliopisto

Tuuli Lähdesmäki, apulaisprofessori, taidehistoria, Jyväskylän yliopisto

Sami Moisio, professori, aluesuunnittelu- ja politiikka, Helsingin yliopisto

Sampo Ruoppila, tutkimusjohtaja, Turun kaupunki, Turun yliopisto

Aija Staffans, johtava tutkija, Aalto-yliopisto

Kati Vierikko, erikoistutkija, Suomen ympäristökeskus

Ministeriöiden ja virastojen osallistajat:

Petra Havu, kulttuuriasianneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö

Harri Hakaste, yliarkkitehti, ympäristöministeriö

Niina Kilpelä, yliarkkitehti, ympäristöministeriö

Kirsi-Marja Lonkila, erityisasiantuntija, ympäristöministeriö

Laura Valkonen, erityisasiantuntija, ympäristöministeriö

Olli Voutilainen, erityisasiantuntija, työ- ja elinkeinoministeriö

Jaakko Kuosmanen, Akatemiasihtööri, tiedoneuvontahanke Sofi

Mika Savela, taideasiantuntija, arkkitehtuuri, Taiteen edistämiskeskus

Sidosryhmätapaamiset

ELY-keskukset
Maakuntien liitot
Business Finland
Visit Finland
Taiteen edistämiskeskus
Museovirasto
Lausunnon antaneet ammattikorkeakoulut
Lausunnon antaneet kaupungit
Suomen Arkkitehtiliitto ry
Arkkitehtitoimistojen liitto ry
Kiinteistöliitto ry
Rakli ry
Kynnys ry
Näkövammaisten liitto
Invalidiliitto

Ohjelmajulkaisun työryhmä

Petra Havu, kulttuuriasianneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö
Harri Hakaste, yliarkkitehti, ympäristöministeriö
Olli Voutilainen, erityisasiantuntija, työ- ja elinkeinoministeriö
Mika Savela, taideasiantuntija, arkkitehtuuri, Taiteen edistämiskeskus
Eeva Astala, asiantuntija, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo

Infografiikka ja visuaalinen suunnittelu

Lea-Maija Laitinen
Ida Haapanen, Ellun kanat

Sanasto

Listaus tässä ohjelmassa käytetyistä käsitteistä ja niiden merkityksistä.

Agenda 2030	YK:n kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma. Sisältää 17 tavoitetta, jotka maiden tulisi yhdessä saavuttaa vuoteen 2030 mennessä.
Aluearkkitehti	Aluearkkitehti toimii kaavoituksen ja rakentamisen ohjauksen tehtävissä yhdessä tai useammassa kunnassa.
Arkkitehtuuri	Rakennustaide. Arkkitehtuuria käytetään myös rakennetun ympäristön kanssa rinnakkaisena käsitteenä, jolloin viitataan laajasti rakennusten suunnitteluun, kaupunkisuunnitteluun, yhdyskuntasuunnitteluun ja korjaussuunnitteluun. Vitruviuksen klassisen määritelmän (n. 25 eaa) mukaan arkkitehtuurissa tulee pyrkiä kolmeen päämäärään, jotka ovat kestävyys (firmitas), käyttökelpoisuus (utilitas) ja kauneus (venustas).
Arkkitehtuuripolitiikka	Rakennetun ympäristön kokonaisvaltaista laatua edistävät strategiset toimintalinjat.
Biodiversiteetti	Elollisen luonnon monimuotoisuus, elonkirjo, luonnonkirjo.
Biosentrisyys	Poliittinen ja filosofinen näkemys, jossa luonto ja eläimet ymmärretään tasa-arvoisena ihmisen kanssa.
Digitaalinen kaksonen	Kiinteistö- ja rakennusalalla digitaalinen kaksonen tarkoittaa rakennuksen digitaalista vastinetta, jonka tietosisältö määräytyy käytettävän tietomallin mukaan.
Esteettömyys	Esteettömyys on rakennetun ympäristön ominaisuus, joka mahdollistaa yhdenvertaisen liikkumisen ja toimimisen kaikille. Esteettömyys toteutuu, kun ympäristö suunnitellaan ja toteutetaan siten, että se mahdollistaa liikkumisen, toimimisen, näkemisen, kuulemisen, ymmärtämisen ja kommunikaation yhdenvertaisesti.
Hiilijalanjälki	Tuotteen tai palvelun elinkaarensa aikana tuottamien kasvihuonekaasujen määrästä (massana); myös henkilön, yrityksen tai yhteisön kulutuksellaan aiheuttamasta vastaavasta rasituksesta.
Hiilikädenjälki	Tuotteen, prosessin tai palvelun ilmastohyödyt eli päästövähennyspotentiaali käyttäjälle. Sitä voi luoda niin valtio, yritys, yhdistys kuin yksittäinen ihminen.
Hiilinegatiivisuus	Hiilidioksidia sitoutuu enemmän kuin hiilipäästöjä muodostuu. Tila, jossa hiilineutraaliuden jälkeen on poistettava ilmakehästä kasvihuonekaasuja muun muassa lisäämällä hiilinieluja, soveltamalla hiilidioksidin erotusta ja geologista varastointia biomassapolttoaineisiin tai poistamalla ilmakehän hiilidioksidia keinotekoisien fotosynteesin avulla.

Hiilineutraalius	Tila, jossa ilmakehään pääsevän ja ilmakehästä sitoutuvan hiilen määrän suhde on tasapainoinen.
Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	Varautuminen odotettavissa oleviin ilmaston lämpenemisestä aiheutuviin muutoksiin.
Ilmastonmuutoksen hillintä	Ilmaston lämpenemisen ehkäiseminen ja siitä aiheutuvien seurausten vähentäminen.
Informaali oppiminen	Informaalia oppimista tapahtuu tilanteissa, joita ei yleensä ole suunniteltu varsinaiseksi oppimistapahtumaksi. Usein informaali oppiminen on työhön, perheeseen tai vapaa-aikaan liittyvien arkipäivän toimintojen tulosta.
Kaikille sopiva suunnittelu (<i>Design for All</i>)	Kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua.
Kasvihuonekaasu	Kasvihuonekaasut ovat ilmastonmuutosta kiihdyttävää kasvihuoneilmiötä aiheuttavia ilmakehän kaasuja, jotka päästävät auringonsäteilyn lävitseen, mutta absorboivat maan pinnalta saapuvaa lämpösäteilyä. Merkittävin kasvihuonekaasu on hiilidioksidi CO ₂ , ja muita ovat mm. metaani ja vesihöyry.
Kestävä kehitys	Jatkuva ja ohjattu yhteiskunnallinen muutos, jolla turvataan hyvät elämisen mahdollisuudet ihmiskunnan nykyisille ja tuleville sukupolville. Kestävää kehitystä tapahtuu ja siihen voidaan pyrkiä maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Kestävä kehitys edellyttää, että nykyiset sukupolvet tekevät myönnytyksiä tulevien sukupolvien hyväksi mm. luonnonvarojen käytön suhteen. Kestävä kehitys edellyttää myös ilmastonmuutoksen ja muiden tulevia sukupolvia uhkaavien muutosten hillitsemistä. Kestävällä kehityksellä on neljä toiminnallista ulottuvuutta: ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus.
Kiertotalous	Talous, jossa hyödykkeiden arvo säilytetään mahdollisimman pitkään mm. kierrätyksen ja uudelleenkäytön avulla.
Kulttuuriperintö	Yhteiset menneisyydestä säilyneet aineelliset ja aineettomat kulttuurin ilmentymät.
Kulttuuriympäristö	Kulttuuriympäristöjä syntyy ja muotoutuu ihmisen toiminnan seurauksena. Niihin kuuluvat mm. kiinteät muinaisjäännökset, eri-ikäiset muut arkeologiset kohteet, rakennukset, rakennelmat ja rakenteet sekä laajemmat ympäristöt, kuten rakennetut alueet, kulttuurimaisemat ja perinnebiotoopit.
Monipaikkaisuus	Yhden asuinpaikan sijaan ihmiset viettävät aikaa useissa paikoissa sekä liikkuen näiden paikkojen välillä. Monipaikkaisuuden syyt voivat liittyä esimerkiksi työhön, vapaa-aikaan tai sosiaalisiin suhteisiin.

MRL / KRL	Nykyisen maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) korvaajaksi valmistellaan kaavoitus- ja rakentamislakia (KRL). Uudistuksen päätavoitteita ovat hiilineutraali yhteiskunta, luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen, rakentamisen laadun parantaminen sekä digitalisaation edistäminen. Valmistelusta vastaa ympäristöministeriö.
Non-formaali oppiminen	Oppimista, joka on strukturoitua, mutta tapahtuu muualla kuin koulujärjestelmän mukaiseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Työhön liittyvät koulutukset, kansalais- ja työväenopistojen järjestämä opetus tai museoiden yleisötyö ovat esimerkkejä non-formaaleista oppimistilanteista.
Osallisuus	Osallisuus merkitsee mukanaoloa, vaikuttamista sekä huolenpitoa ja yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä. Osallisuutta edistämällä vähennetään eriarvoisuutta. Osallisuus on panostus hyvinvointiin ja alueen elinvoimaan.
Polarisaatio	Jyrkkä kahtia jakautuminen, polarisoituminen.
Rakennettu ympäristö	Ympäristön osa, jota ihminen on rakentamalla muokannut. Rakennusten lisäksi rakennettuun ympäristöön kuuluvat esimerkiksi tiet, sillat, rautatiet, kanavat, padot, puistot ja puutarhat.
Rakennuskulttuuri	Rakennuskulttuuri tarkoittaa kaikkea ihmisen toimintaa, joka muuttaa rakennettua ympäristöä. Se kattaa olemassa olevat rakennukset ja muut kulttuuriperinnön osa-alueet, rakennusten, infrastruktuurien ja maisemien suunnittelun ja rakentamisen, rakennusmenetelmät, -taidot ja -innovaatiot, laajamittaiset kehitysuunnat sekä rakennettuun ympäristöön liittyvän politiikan, hallinnon, tutkimuksen ja vaikuttamisen.
Resurssitehokkuus	Luonnonvarojen kuten materiaalien, energian, maan ja veden käyttö kestäväällä tavalla ja niiden ympäristövaikutusten vähentäminen
Ryhmärakennuttaminen	Ryhmärakennuttamisen pääasiallisena tarkoituksena on hankkia ryhmään kuuluville henkilöille asunto. Ryhmärakennuttamisessa asukkailla on mahdollisuus vaikuttaa asuintalon suunnitteluun ja rakentamisen ratkaisuihin. Asukkaat voivat käynnistää ryhmärakennushankkeen joko itse tai lähteä mukaan jonkin muun tahon (esim. rakennuttajakonsultin) valmistelemaan rakennushankkeeseen. Ryhmärakennuttamisesta säädetään ryhmärakennuttamislaissa.
Taiteen perusopetus	Taiteen perusopetus on koulun ulkopuolista, ensisijaisesti lapsille ja nuorille tarkoitettua eri taiteenalojen (arkkitehtuuri, kuvataide, käsityö, mediataiteet, musiikki, sanataide, sirkustaide, tanssi ja teatteritaide) opetusta. Se on tavoitteellista, valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan sidottua ja siitä säädetään taiteen perusopetuksesta annetussa laissa ja asetuksessa.

Tietomalli	Tietomallilla (Building Information Model, BIM) tarkoitetaan digitaalisessa muodossa olevan rakennelman 3-ulotteista esittämistä ominaisuustietoineen. Ideaalitalanteessa yhden mallin avulla pyritään hallinnoimaan rakennelman elinkaarta aina suunnittelusta toteutukseen ja ylläpidon kautta purkamiseen
Vähähiilisyys	Rakennuksen, tuotteen tai palvelun ilmastomuutoksen hillintää ja kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä tukeva ominaisuus, joka voidaan mitata joko suoria päästöjä ilmaisevana hiilijalanjälkenä tai hiilikädenjälkenä, joka kuvaa niitä positiivisia ilmastohyötyjä, joita ei syntyisi ilman tuotetta tai palvelua. Esimerkiksi vähähiilinen rakennus on rakennus, jolla on pieni hiilijalanjälki ja suuri hiilikädenjälki.
Yhdenvertaisuus	Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.
Yhteissuunnittelu	Suunnittelutapa, joka perustuu suunnittelijoiden, tilaajien ja käyttäjien väliseen tavoitteelliseen yhteistyöhön.
Ympäristövaikutus	Erityisesti ihmisen toiminnan seurauksena aiheutunut muutos ympäristössä. Ympäristövaikutukset ovat esimerkiksi välittömiä ja välillisiä vaikutuksia väestöön sekä ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen; maahan, maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen sekä eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen; yhdyskuntarakenteeseen, aineelliseen omaisuuteen, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön; luonnonvarojen hyödyntämiseen; sekä edellä mainittujen tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin. Ympäristövaikutukset voivat olla hyödyllisiä, merkityksettömiä tai haitallisia.

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-508-5 PDF
ISSN: 2490-0966 PDF